

2437

БУКВАР

ЗА

СТАРО И МЛАДО.

НАИНСАО

Милован Јанковић.

У БЕОГРАДУ.

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЦИ.

1862.

P19Cp II 428.1

Рис. Срп. 428. 1.

100

~~Н II 152~~

Б У К В А Р

ЗА

СТАРО И МЛАДО.

НАПИСАО

Милован Јанковић.

У БЕОГРАДУ.

У државној штампарији.

1862.

Књ. бр. 2/165

„Друштво Србске Словесности“ наградило је овај
буквар и наштампало га у XV-ој књизи свога
„Гласника,“ но дело је остало „собственостъ сачи-
нителѧ.“ (Загледај N-у 56. у протоколу „Друш.
Срб. Слов.“ од 1862. године.)

НАЈПРЕ

ДА СЕ ПРОЧИТА!

Много сам хтео уз овај буквар да говорим о томе, како и наука (па ма како добра била) може починити врло велике штете кад неиде правим путем, куд јој је Бог рекао, или кад је непредају људи, једно другоме, начином простим и разумним. Али да небих ову књигу учинио за „Гласник“ сувише пространом,*) ја ћу рећи коју реч само о ономе, што се тиче овога буквара; а зато ће мислим најбоље бити да испишем овде оно писмо, којим сам и „Друштву Србске Словесности“ спровео овај мој рад. То је писмо писано 2. Априлија о. г. и гласи овако:

„Свима нам је познато, како се код нас по две три године учи читати и писати, и опет ни деца, ни одраснија младеж није доста јака у читању и писању. То бива и по варошима где су обично учитељи бољи и где је већа пажња од стране родитеља над децом; а у селима — ретко ће се наћи да

*) Ваља имати на уму да је цео овај буквар прештампан из „Гласника“ па тако и овај предговор.

IV

су деца темељна у читању и писању и после 4—5 година учења. — Истина, после тако дугог времена, она доста течно читају оне књиге, које су по двапут по три прешла, те их управо више напамет изучила; али никако нису поуздана у читању књига, које још нису у рукама имала. А како су са писањем — то је још и боље познато. —

Ко незна како је тешко и несносно за децу тако дуго учење? и ко неће признати, да такав несносан посао мора најпосле затупити и јачи разум него што је у деце, или барем јако ослабити вољу к науци и удање у себе? И доиста, осим ових последица, и ако још додамо к томе полутанско разметање и поношљивост, нама готово ништа друго и неостане од нашега првог учења. —

Погрешка је у самом методу — у механичном начину — учења, а много и у системи, или боље казати у бесистемности, којом су наши буквари написани.

По томе нема сумње, да би била велика корист, и управо једна велика задужбина, заменити ту бесплодну и штетну механичност разумним начином учења, и унети у букваре поредак, који би носио на себи печат природне постепености, простоте и разлога.

О томе послу ја се већ 12 година бавим. У памети схватио сам још 1850. године један начин, који држим да је прави (рационалан) начин како ваља учити другог да пише и чита речи и бројеве. Тај је начин сасвим нов и разликује се из темеља од свију до сад познатих начина учења. С тога сам желео, да се најпре уверим, колико ће он ваљати и у делу — у пракци. Но како сам тада био на страни, тако могадох дуго чекати за приликом, да га пробам. Године 1854. огледах то први пут на два моја сељанина, тежака — људма је било око 40 година — и учиним с њима за три четири дана такав напредак, да сам потпуно био уверен, да ћу их за 10 дана научити да темељно и поуздано — и ако може бити споро — пишу и читају. У то умре једном од мојих ученика брат у кући, и тако се наш посао прекиде, а ја се више ненамерих на другу згодну прилику чак до 1860. године. Те године почнем опет оним начином учити једну моју рођаку — жену од преко својих 30 година, — и научим је писати и читати за 7 дана, а учио сам је само по један сат на дан.

После тога ја наумим саставити и буквар према томе начину учења, гледајући да буде и према деци, која су за учење.

Па сад сам написао и тај буквар, а назвао сам га: „Буквар за старо и младо“.

Ако се посведочи да је овај начин учења и у пола онако добар за децу, као што је за маторе, то сам ја тврдо уверен, да ће се и овим букваром постићи најмање ове користи:

1.) што би се и матори људи без муке и за врло кратко време могли научити да пишу и читају речи и бројеве;

2.) што би се деци уштедило најмање две или три године учења и сва она грдна мука, коју муче са старим начином учења;

3.) што би деца већ са првим речма, које од учитеља чују и са првом речи, коју напишу и прочитају, одмах знала шта раде и у чему је сва ствар и сва тајна те прве науке, па би тако, учећи са *свешћу* писати и читати, уједно учила и мислити. По овом начину немају деца ништа чудно да чују, нити да механички уче непознате ствари, као што то бива по досадашњем начину, где се н. п. деци одмах казује: „ово је а, ово б, ово в“ а овамо деца незнају ни шта се хоће тиме да каже, нити имају каква год паметна узрока да верују учитељу, да је оно доиста: а, оно б, оно в, и т. д.

Нека ми се дозволи овде напоменути и то, да сам врло рад био да — пре него што би ово моје дело пошло у штампу — учи-

ним на деци јавну пробу учења по њему, те да изазовем критику од стране људи, који разуму ствар и чије би ми примедбе могле бити од користи. Но та ми жеља остаде и до данас неиспуњена; а то би био једини поуздан начин, да се види и оцени с коликим ће се добитком моћи учити и деца по овом буквару.

Међутим ја држим, да овакав покушај неможе бити без интереса макар и само с научне стране; с тога ми је мило, што га, као члан „Друштва Срб. Слов.“ могу поднети њему на оцену, уједно молећи, да га оно и на свет изда, ако нађе да је за то.“

Ето то је писмо, којим сам спровео „Друштву Србске Словесности“ овај буквар. Као што је познато, учено „Друштво“ оценило је и наградило ово дело као *„сасвим нову стварь у србској књижевности и управо као еданъ проналазакъ у науци“* и примило га је у свој „Гласник.“

Али ова ласкава оцена ученог „Друштва“ може само учинити да се поклони већа пажња ствари, а права вредност њена сазнаће се, као што је познато, тек онда кад се у делу види. — Што се мене тиче, ја држим, да само за одвећ тупу децу (које је дао Бог мање у свету) може бити бољи досадашњи (меканичан) начин учења.

а за сву осталу — уверен сам (ако т. і. нису сасвим мала) — да ће оваі нови начин бити без икаквог разговора, куд и куд лакши и пробитачнији. А да ће се обичног разума деца заиста моћи по њему учити, ја налазим іемство у томе, што по овом начину нема ништа што би се деца казивало, а да се то не види или не чује или да је њима непознато. Само, наравно, да ту стоји до учитеља не мало и не много, него готово рећи све. Код овог начина нема ни разговора од тога, да учитељ „зада лекцију,“ него он мора са ученицима заједно све радити; а буквар, што би деца са собом носила? — то је само зато, да имају штогод „шарено лепо“ у рукама. Она нека се забављају њиме како сама знају, а нипошто нека их нетерају, да из њега уче! — Треба знати да ће она и сама за тим пожелети и почети питати, али и онда ваља се учинити детету само као неки старији друг, а никако као учитељ и управо узети те заједно с њиме по буквару тражити и као текар обавештавати се. Још више се мора pazити, како ће се поступати са децом плашљивом и збуњеном. Њих ваља пре свега излечити од страха и забуне, а најбоље ће бити, ако их се учитељ као сасвим мане, па их остави осталој слободној и старој деци (где ове има), а он тек као из невида

да пази, па ће се она сама ослободити и опутити.

Овде ћу сад казати и то, да ова књига није сасвим изишла онако како сам ја хтео; а то с тога, што у нашим штампаријама нема писаних слова за слагање, а резати их на камену — врло је дангубно, скупо и свакојако незгодно. Али ако се потврди моје уверење: да ће и деца моћи боље учити се по овом него по старом начину, онда ћу ја и даље занимати се дотеривањем овога буквара са сваке стране; јер мислим да од буквара нема важније књиге на свету. Осим тога, ја држим, да би свака наука онда била најсавршенија, кад би се ње на тајна могла у кући научити, па да се у школу никако немора нићи, — онако као што н. п. женска деца неморају нићи у школу ради плетива, него га код куће од своје мајке или од старијих сестара науче. Нарочито пак држим да ништа важније и ништа благодетније неби било, него кад би се изнашао начин да се букварска наука постигне у самој кући, а да се ради ње немора у школу нићи. — За ово ја сам смислио једну справу која ће, надам се, својом забавношћу довољно привлачити децу да се њоме играју и старије да запиткују о ономе, што на њој виде, — а родитељима и старијој браћи и сестрама, мислим, да ће та-

кођер знатно олакшати учитељски посао, који ће наличити више на забављање дечице, него ли на какву сувопарну и несносну школу. — Међутим ово су још само моје надежде, а ако здравља буде, тек ћемо из дела видети, шта може и шта неможе да буде.

У осталом у овој књизи моћи ће се још и сад опазити неке погрешке, зато ћу сваког пријатеља науке и народног напретка лепо молити, да ми их путем јавности покаже; а ја се нимало нестидим критике, него ћу се још радовати, ако ми њена строгост помогне, да ово дело други пут савршеније изиђе. — И ја сам сам већ опазно неке погрешке; н. п. ја сам мислио (загл. стр. 26.) да ће се са улошком (') моћи изићи на крај, ако га будемо писали за изостављене јаснике само у једночланим речма; али сам се одмах уверио (чим сам наишао на оне песме где има много скраћених речи) да се: *уложак мора писати свуда, где би се через изостављеног јасника реч учинила нејасна.*

Да ли би боље било, да се ово правило распростре и на изостављене муклаце, то очекујем да пресуди критика, а ја ћу радо усвојити оно, што она буде с доказима за боље наша. Поименце, требало

би показати случаје, у којима би изостављени муклаци чинили реч нејасном, па је онда ствар сама од себе пресуђена. —

Осим ове погрешке има још и других, које ја држим да су мање од ове. Тако има случајних недоследности у правопису. Но њих могу учитељи и сами поправити; а баш неће Бог зна какве штете бити, ако их и непоправе; зашто тражити код деце строгу точност и у ономе што није преко нужно — било би, по мојој памети, узалудно закерање или као што научници веле: „педантерија.“ Али недоследности које се овде нађу у самом језику нису све случајне, и ја небих рекао никоме да их поправља, а зашто? о томе ћу дати рачуна критици, ако ми га устражи; јер би одвећ дуго било сад о свему на ситно разговарати. —

Још ћу да кажем нешто за њ. Може бити да би се ово слово могло и сасвим изоставити из писме, која је разговору намењена, јер се најпосле и у речма: *умрљо, запрљо*, и т. д. може у место њ метути уложак (') или овај знак (-), или који био други у облику осталих знакова, а не у облику слова. — И заиста, ко би у овом случају против њ-а устао, ја му небих имао шта друго одговорити, осим што би му

рекао: „ти имаш потпуно право, почем з (у писми за разговор) доиста нема никаког гласа, а где треба раздвојити чланове, н. п. у речима „умрѣо, запрѣо“, и т. д. то се може учинити и тако, како ти хоћеш, без з; али ништа не смета учинити то и овако са з (штурком) како ја чиним, а чини ми се да је овако и боље, једно зато, што је у старо доба, онде где се сад з (штурак) пише, заиста био понеки глас, па ишчезнуо, те му место остало штуро, а друго зато, што се ови други знаци: (˘), (-) узимају и за другу службу, па је боље начисто узети за овај посао нов знак, да се неби штогод помели.“

Но има нешто друго! — У песмама, кад се певају, има случаја, те у члану где је у место јасника глас: р, отезање падне баш на тај глас (н. п. кад би се шумадински „на глас“ певало: „Срце моје пуно ти си јада!“ — У овој прилици изилази пре гласа: р један глас, који је сасвим раван ономе гласу, што би нам изишао после гласа: г, кад би овај отегнули. Тај глас морају музикаши и певачи обележити неким особитим словом, па ма каквим њима драго, а оно би се морало писати у речима песме (тексту) под нотама и то некад пред: р а некад после: р, како кад висина и дужина гласа (тона) до-

ХІІІ

несе. Сад, хоћете ли да се тај глас у певању пише овако: з или другим којим знаком у облику слова — мени је сасвим све једно, тек се он свакојачко мора неким словом означити. —

Најпосле имам да замолим читаоце да још пре читања плаивазом поправе једну

ШТАМНАРСКУ ПОГРЕШКУ

а то је она на страни 1-ој у реду 15-ом, где стоји: „у колико пута „неможе“ а треба да је написано: „у колико пута може“ и т. д. Остале штампарске погрешке мислим да ће читаоци спазити и сами при читању. А поштоване учитеље молим нека накнаде моје недостатке својим практичним знањем и разумом, па нека и мене известе о томе.

У Београду

6. Децемврија 1862.

М. Ј.

Доцније. Заборавио сам још двоје да напоменем, а то је:

1.) Кад се дође до *ф* и *х* (загл. стр. 21. и 23.) учитељи, у оним крајевима српским, где се та два гласа никако неизговарају, ваља

то ученицима да напомену и да добро пазе да их науче људки изговарати те гласове.

2.) Све оне примере на страни 26-ој, 27-ој, 28-ој, 37-ој, 38-ој и 39-ој ваља учитељ руком да испише ученицима, а после и њих саме да у томе вежба.

11. Дек. и. г.

ЗА УЧИТЕЉЕ.

Начин како ваља учити ученике по овом буквару.

Пре свега треба да ученик има у рукама хартије и плаиваз.

Онда треба учитељ да пита ученика, зна ли ону песму: „Роса паде те Морава дође,“ и ако незна, учитељ ће наћи ту песму на страни 9-ој, у овомъ буквару, па нека му је казује, докле је ученик напамет ненаучи.

После треба учитељ да пита ученика: које је прва реч у тој песми? И ученик ће казати, да је то реч: *р о с а*.

Кад ученик ту реч изгорори, онда учитељ нека му рекне да огледа: у колико пута неможе ту реч пресечено изговорити. А кад ученик стане реч пресецати илити преламати: учитељ ваља да пази, па да га поправља. Али то поправљање да nebude одмах у томе, да учитељ саму реч испресецао изговори; него ваља само да од више руку речма догони и наводи ученика, како да он сам то погоди. Нарочито ученика ваља опомињати, да непресеца реч с натегом, но да остро осече гласом, кад који комад илити члан речи изговори; зашто, ако реч није састављена из чланова, она се неможе ни раставити; а ако је састављена, она ће се без сваке муке и натеге раставити на своје чланове и то баш онде, где су њој зглавци; — само треба пазити: где нам се глас

сам као прелама, кад реч изговарамо, па онде да је и пресечемо.

У растављању илити преламању речи на чланове, ученик ће с почетка изговарати све чланове речи, брзо један за другим. Зато учитељ ваља једнако да му говори: да мало боље један члан од другог размакне, — докле год непогоди да их сасвим добро раздвоји. Ради тога неће згорега бити, да учитељ баш и руком, на столу или на скамлији, показује чланове у речи коју ученик прелама, ударајући сечимнице руком (кад ученик реч изговара) за један члан на једно место, а за други, мало подаље, на друго место стола или скамлије. Међутим нека једнако говори ученику, да све боље један комад речи од другог размиче кад један изговори, нека мало поћути, па тек онда нека изговори други и т. д.

Таким начином ученик ће најпосле моћи изговорити сваки члан речи одвојено. А ако баш никако неможе сам да погоди, онда ваља учитељ да му покаже; но тек онда, а не пре.

Кад ученик преломи реч: *р о с а* на чланове, онда учитељ нека га запита: колико чланова има у тој речи? И он ће казати да има два. Или, ако непогоди, а оно ваља окретати питање од више руку и наводити га докле год непогоди. Ако ли ученик погреши, па рекне да је у речи: *р о с а* само један члан, или рекне да има три, онда га ваља питати, који су то?; па према његовом одговору откривати му погрешку: опомињући га н. п. како је мало пре раставио ту реч на њене чланове, и показао у колико се пута може она пресечено изговорити!

Кад ученик погоди колико има и који су чланови у речи: *р о с а*, онда му ваља рећи да онај други члан, за први мах, сасвим изостави,

као да га и нема, па да узме само први члан, т. ј. *р о*, и да га изговара отегнуто — онако као кад би наглас певао.

Кад ученик, тако отегнуто буде изговарао члан: *р о*, он ће свагда глас: *р*, тако брзо прелазити, да њега неће ни спазити, а отезање ће му једнако остајати на гласу: *о*, па ће се и чути, напослетку, само глас: „*ооо . . .*“

Ту треба учитељ да напомене ученику како је он хтео, да изговори: *р о*, а кад овамо — оно нема да излази цело: *р о*, него се чује само глас: „*ооо . . .*“ и то на крају, из чега се види да у члану: *р о*, има глас: *о*; али и нешто пре њега изостаје; но да ученик боље пази па да знађе и оно што пред гласом: *о* изостаје.

Ученик ће се доста мучити и, ако побрже буде изговарао члан: *р о*, он ће изговарати обадва гласа уједно, нити ће умети разликовати да су ту два гласа; а ако буде члан: *р о* изговарао отегнуто, он ће све једнако добро чути, само глас: *о*, почем је тај глас јасан; а глас: *р*, као глас мукао, тешко ће моћи да увати.

Зато нека учитељ помогне ученику овим начином: нека и учитељ и ученик рашире прсте на левој руци, па онда нека ученик више пута отегнуто изговара члан: *р о*. Дотле ваља учитељ један прст, од десне руке, (или још боље плаиваз) да наслања на палац леве руке, па како ученик — отегнуто изговарајући: *р о* — пређе на глас: *о*, тако и он нека обори плаиваз с палца на онај други прст. (А и ученик ће сам за учитељем то чинити).

Таким начином ученик ће, чисто, као очима видети, да у члану: *р о* има још неки глас осим гласа: *о*, и да тај глас иде пре гласа: *о*.

Докле ученик изговарајући: *р о*, силази тако с једнога прста на други, он ће се увек више задржавати на другом прсту при изговарању гласа: *о*; но учитељ ваља да га тера, да се тако, мало подуже, задржи и на првом прсту (палцу), т. ј. кад изговара оно, што пре гласа: *о* долази, и нека добро пази шта најпре изустити, како отвори уста и, док још није ни дошао до гласа: *о*.

Најпосле ученик ће спазити да се пре гласа: *о* чује глас: *р*. И тако ће видети да је *р о*, т. ј. први члан од речи: *р о с а*, састављен из ова два гласа: *р* и *о*.

На тај исти начин ваља раставити гласове и у оном другом члану: *с а*.

Кад се овако раствори или ти растави цела реч: *р о с а* на једноставне гласове који се даље немогу цепати, онда нека учитељ рекне ученику да искаже све те гласове, из којих је састављена реч: *р о с а*, и нека му рекне да сам проба те да се увери: може ли се који од пронађених гласова (*р, о, с, а*) још и даље раставити.

Пошто се све то сврши, онда нека учитељ каже ученику: да ми — на тај начин како смо у речи: *р о с а* изнашли једноставне гласове, из којих је она састављена — можемо изнаћи те гласове и у свима другим речма у српском језику; — о чему се сваки може уверити, ако само огледа, на овај начин, као што је горе казано. *)

*) Овом правилу за истраживање једноставних гласова у речма, ништа не смета то, што у гдекојим речма нема више од једнога члана а у гдекојима има их више и од седам осам, — или што у неким члановима нема више од једнога гласа а у другима их има и до четири до пет.

За тим, нека говори учитељ даље:

„А кад можемо у свакој речи изнаћи једноставне гласове из којих је она састављена: то ми можемо ласно и обележити те гласове неким шарама, па тако да имамо написану ону реч коју изговоримо; и после је може сваки прочитати само ако место уписаних шара, изговори оне гласове, којима су шаре намењене.

„Срећом — као што су књижевници дознали — једноставних гласова, из којих се све речи састављају, нема много, те се могу са мало шара обележити и ласно утвудити. Тако у српском језику има само тридесет једноставних гласова, из којих су све српске речи састављене, и наши књижевници начинили су за тих тридесет гласова тридесет шара које су назвали: с л о в а.

„И тако, ми сад ваља да сазнамо све те гласове из којих су српске речи састављене, и да научимо уписивати за сваки глас његову шару или слово, што су му књижевници једанпут одредили.

„Да узмемо опет реч: *роса* којом смо и започели. У овој речи, као што смо видели, има четири гласа. (Па ваља исказати или још боље рећи ученику да он сам исказе који су то гласови). Тако: први је глас: „*ррр* . . .“ и за тај су глас српски књижевници начинили овакав знак или слово:

р;

други је глас: „*ооо* . . .“ и за њега су књижевници начинили овако слово:

о;

трећи је глас: „*ссс* . . .“ и за њега су књижевници начинили овако слово:

с;

а четврти је глас: „*aaa . . .*“ и за неџа су књижевници начинили овако слово:

a.

„Сад, ако ми ова слова напишемо једно до другог, по реду, како смо нашли и њине гласове у речи: *роса*; онда ћемо ми имати ту реч: *роса* написану.

То је овако:

р о с а.

„На такав начин могу се и све остале речи написати: треба само у свакој речи изваћи њене једноставне гласове, па за сваки глас уписати његово слово; и кад тако за све гласове, који су у једној речи, испишемо њина слова по реду како и гласови једно за другим иду — онда смо реч написали.

А како се читају написане речи?

„Нађемо ли неку реч написану, ми не можемо знати напред која је то реч, ако нам нико није казао; али ако ми познајемо сва слова која су у њој, т. ј. ако знамо, који глас свако слово означава, — онда ми можемо погодити ту написану реч ако је прочитамо; а то ће рећи: ако за свако слово изговоримо онај глас, коме је то слово намењено, па све те гласове један за другим тако спојено изговоримо, да се чисто нигде неосети неки прелом између једног и другог гласа. Тако ће нам изићи на уста цела реч коју смо хтели прочитати.“

При вежбању ученика у читању, учитељ нека говори ученику: чим заусти да изговори глас првог слова, да одма прима и глас другог слова а тако и свију осталих редом, незауостављајући се ни на једном слову, докле их све као у један душак неизговори. Управо, треба казати ученику,

да у читању ни на једном слову нечека да му цео глас изговори, но чисто нек б е г а из једног гласа у други.

За тим учитељ ваља да задаје ученицима примере, то за читање, то за писање из оних речи, што су на страни 9-ој састављене из гласова: *р, о, с, а*.

После тога ваља даље узимати реч по реч из песме: „Роса паде те Морава дође,“ и на свако приновљено слово задавати деци примере за читање и писање, као што је то у овом буквару удешено. Кад се ова прва песма сврши, онда ваља прећи по реду на друге песме и примере који су у овом буквару даље за учење удешени. А кад се сазнаду сви други гласови и сва слова, којима се они пишу и дође се до: *ф*. оданде па до краја, све је поредом у овом буквару, написано како ће учитељ поступати. — Само треба учитељи да се точно држе реда, који је у овом буквару. Тако: нипошто, до времена, да немешају велика слова с малим, нити штампања са писањим, и нека се чувају да немешају какве непознате или нејасне ученицима речи; а које су такве, њих нека објасне. За неке такве речи додат је овде „речник“ на страни 8-ој. А уз неке нека изговоре учитељи и друге речи, поред којих ће нејасна реч и без толковања постати јасна. На прилику: место да се толкује реч: *арао* (која сама за себе, може се на првих ученицима да је име какве сатвари) боље је казати ученицима: *н. пр. „он је палио и арао, док га нису уватили;“* па онда му рећи да изнађе гласове у тој речи: *арао* и да је напише.

У осталом ваља учитељи да се потруде да најпре сами јасно свате и добро разуму ствар, и тако рећи до дна да прозру дух и смисао овога начина учења, па онда — на много места — они се

неморају држати и самих израза, којима се у овом буквару ствар објасњава, него се могу слободно и својим речма за то служити. — Нарочито морају се учитељи постарати да сами добро разуму ону науку о бројевима, па тек онда да уче другога писати и читати бројеве.

РЕЧНИК.

- аса = хаса, хасан: турско име.
аса!, кад се туткају пси на свиње.
- асас = понајвише: *асаси*, као пусти и бесни зулумџари, кои само кољу, робе и пале.
- ведро = кабао, кова, крављача; (ведро небо).
- ластар = прва млада шума.
- ора = орах, орај; или:
ора за ајдуке,
ора вино пије (кад је човек *оран*).
- оро = игра, (коло).
- прџа-вица = печурка која се запали па се њеним димом челе угушују кад се трмке бију.
- раса = горња калуђерска аљина.
- рс = рис: једна љута звер.
- сараор = понајвише: *сараори*, зидари, који у „најмара“ под најам раде.
- соа = соха, соја, сошица.
- соара = сохара, сошичара: зграда на соама.
- сора = совра, софра, трпеза.
- соса = женско име.
- срећ = дно на бурету, чабру, ведрици.

роса паде те морава дође,
 те ошлави дворе богданове
 и у двору болана богдана,
 љушо куне богданова љуба:
 ој богдане, вода те однела!
 јесам ли ти говорила млада,
 да не градиш дворе крај мораве.

роса, раса, расо, рас, сара,
 саро, сора, саса, сасо, соса,
 сосо, со, соа, ора, орас, арао,
 оса, осо, аса, асо, ар, ара,
 арса, арсо, асас, асаса, соа,
 ра, сараор, сараора, рс.

р, о, с, а.

паде, шара, пера, перо,

пace, пaо, пeд, пaд, пoпa,
 дaдa, дaрa, дaдe, дeдa,
 дap, paд, paдa, peд, peпa,
 peca, poд, дeо, aдa, ceдa,
 пpace, pacaд, пpoпaдe.

п, д, e.

р, o, c, a, п, д, e.

шe, шeшa, шepеш, шeшo,
 шeшepa, шoдa, шoи, шpaи,
 шeшap, шoшoи, paи, paс,
 шoи, paсшeи, cшap, ceшпpa.

ш.

р, o, c, a, п, д, e, ш.

мopaвa, мepa, мeсo, caм,

сом, шром, драм, раме, те,
 сма, васа, вода, вешар, вера,
 вешар, ведро, рапав, шра,
 ва, право, девер, време, др,
 во, петрово, прсти, шрми.

м, в.

р, о, с, а, п, д, е, ш, м, в.

дође, хорђе, ћерам, ћерђеб,
 вођа, међа, пређа, шврђа,
 веђа, сређ, прође, вређа.

ђ.

р, о, с, а, п, д, е, ш, м, в, ђ.

отлави, ластар, листаво,

леса, лађа, рало, прело, вре,
 ло, плешар, шалпа, вила, вид,
 свила, лифра, шетива, вра,
 шило, мотобило, пливати,
 парати, дворити, врдати,
 ђишати, виши, молити.

Л, И.

р, о, с, а, и, д, е, ш, м, в, ђ, л, и.

догданове, дод, дор, досног, дого,
 вешан, дан, дог, догорадаши,
 гром, грана, гомила, брадва,
 град, брана, греден, средрно,
 вретено, гора, брештовина,
 гаревина, градиши, гонити,

облешати огршати.

б, г, н.

р, о, с, а, и, д, е, т, м, в, љ, л, и, о, б, г, н.

удвору, бутар, рунс, рубити,

друз, друм, руда, дубити,

шруи, шруи, шруо, нудити,

грунцати, љубрити, погнути.

у.

р, о, с, а, и, д, е, т, м, в, љ,

л, и, о, б, г, н, у.

љушо, љуба, руља, поље, боси,

ље, нецела, мљан, лоснути,

илуспути, гљива, дадиља.

љ.

р, о, с, а, и, д, е, ш, м, в, љ,
л, и, њ, г, н, у, љ.

куне, кум, куша, мука, коса,
кесега, киснути, кувати,
кљувати, криши, румени,
ка, крунисати, рука, перу,
ника, ошлот, кресиво, рикну,
ши, крешташи, гракнути,
кршиши, прекрлаши.

к.

р, о, с, а, и, д, е, ш, м, в, љ,
л, и, њ, г, н, у, љ, к.

ој, јесам, јегула, јабука, јова,
војска, гојиши, јунак, рај,

+

бој, јасно, јасније, најјасније.

Ј.

р, о, с, а, п, д, е, ш, м, в, ђ,

л, и, ђ, г, н, у, љ, к, ј.

градиш, шарћа, шубара, шу,
ваћа, шума, шумадија, ша,
ла, шешати, праишати,
вошати, шамија, шам,
лића, брашно, бриљан,
брешћа, шљоћа, шљоља.

ш.

пуге пушћа ниже београда,
даде гласе низ шуго дунаво;
друга пуге украј дубокога,

даде гласе по крај воде саве,
 по крај саве, шапцу на крајину;
 шрећа пуге усред шумадије,
 у штополи селу племеништу,
 даде гласе по свој шумадији,
 подиже се бушун шумадија,
 и пред њоме петровићу Ђорђе,
 задрма се турска царевина,
 загуди се седам краљевина,
 да што ради млада србадија.

р, о, с, а, и, д, е, ш, м, в, ђ, л,
 и, ђ, г, н, у, љ, к, ј, ш.

пуге, гела, гелић, јегам,
 говећ, ругаћ, коваз гегр,
 шаљка, леганић, геленћа,

кьуг, кьлекьа, гудар, гаша, гу,
нак, рагун, глан, рагвасто.

Г.

р, о, с, а, и, д, е, ш, м, в, љ,
л, и, ђ, г, н, у, љ, к, ј, ш, т.

ниже, жешва, жишо, жали,
ши, грозђе, жагорити, гвоз,
ђе, уже, желя, живина, у,
жина, ждреве, жьес, жьол.

Ж.

р, о, с, а, и, д, е, ш, м, в, љ, л, и,
ђ, г, н, у, љ, к, ј, ш, т, ж.

низ дунаво, низа сабу, зид,
закоп, звека, гроздана, гроз,

З.

везаћ, везла, замешати,
 зора, зори, звона, звоне,
 звезде, зубун, замрзнути,
 здрав, здрављаге, ноздрва,
 узда, зажарити се.

З.

р, о, с, а, и, у, е, ш, м, в, ђ, л,
 и, њ, г, н, у, љ, к, ј, ш, т, ж, з.

шапцу, шарац, цар, црква,
 цер, свца, граница, рукави,
 ца, шециво, шјавица, црети,
 црепуља, цитваре, цоку,
 ле, цвеклица, врадаци.

Ц.

р, с, а, и, д, е, ш, м, в, љ, л, и,
 ђ, г, н, у, љ, к, ј, ш, г, ж, з, ц.

шрета, враћати, врећа, оду,
 та, врук, тушати срећа, кер,
 ха, хураћ, коше, одсћаати, дук,
 нуши, кергубо, гвршће.

н.

р, с, а, и, д, е, ш, м, в, љ, л, и,
 ђ, г, н, у, љ, к, ј, ш, г, ж, з, ц, н.

номе, негов, ков, нушка, сгань,
 гунь, саднаћ, нива, иње, сгъшине,
 јагње, гъавиши, загъурини.

16

3*

шенлућ гини, вуга генерале,
 јер је гудан шитар загодисо:
 цвашис три сраске војводе:
 једно јесте милош обилићу,
 друго јунаћ шонлица милане,
 а треће је косангић илане.

р, с, с, а, и, д, е, ш, м, в, ђ, л, и, в,
 г, н, у, љ, њ, ј, ш, г, ж, з, ц, ћ, њ.

генерале, цада, шин, цеза,
 шиди, цети, цуде, шибра, циге,
 рица, буцаћ, нацаћ, цдун, цдан.

Ц.

синоћ дозхан фењер горијаше,
 на гардаћу гарашића ваче,
 а јутрос се свилен барјак вије
 пред бијели двори гарашића,
 што но дозхан, фењер горијаше
 на гардаћу гарашића ваче —
 оно вача везер везераше
 с' господаром петровићем Ђорђе
 и два своја мила побратима:
 Ђанић јанком, знајем од Космаја
 и Гутићем од села ноћаја,
 а што с' јутрос свилен барјак вије
 пред бијели двори гарашића —
 оно с' кутли војска одабрана
 (пред њоме је петровићу Ђорђе)
 те удара белу београду,
 баш на оне ни даије силне
 и по мамне турке јанигаре;
 узе Ђорђе града београда,

све исеге турке јанигаре,
 на погуби те даије силне,
 и огисти земљу од турака,
 ту се рани конда барјакшаре,
 и рани се дели узун-мирко;
 на погубе гаранитиу васо:
 проста мајка којага родила
 и земљица која га покрила!
 он погубе да наново живи,
 доћ је песме и доћ је јунаштва
 и на земљи српскога имена.

р, с, а, и, д, ш, е, м, в, ђ, л, и, с,
 г, н, у, љ, к, ј, ш, г, ж, з, ц, ћ, њ, џ.

фенер, ферман, фала, фа,
 лиши се, фалиша, фога,
 фућара, фуруна, фистан,
 фућ, фућнути се, фереца.

нафућати се, фис, фијућ,
нуши, фетислам, риф, фил,
цан, фрћ, фрћа, фрћати.

ф

ра̀нила мара мору на воду,
из мора скогита бесна хала,
на мору зину да је прогута,
мара се моли тој бесној хали:
немој ме, хале, младу губити,
на двору ми је мајћа старица
пожали моју старицу мајћу!
нема ће старој воде донети,
воде донети, дворе помести,
дворе помести, меће прострети:
нехте се хала сажалиш клеши:
на мору зину да је прогута,
врисну девојћа и руку диже
да се прећрсти, бога исмене,

а божја помоћ, девојци стигне:
 свети Ђорђе је пред њом сествори,
 на њој доору прискози хали,
 остро јој њоме у гелусти сјури—
 обли је крвца астрашно рибну:
 ушљуга море пеном крвавом,
 море прогушта шу страшну халу;
 небу одлете свети Ђорђе,
 а млада мара на доле двору,
 на доле двору, на милој мајци.

р, о, с, а, и, д, е, ш, м, в, ђ, л, и, њ, г,
 н, у, љ, к, ј, ш, з, ж, з, ц, ћ, њ, џ, ф,

хала, сах! ух! ха! хој! хан, ха,
 ција, јуха, хорјашин, хорјаш,
 ха, херцеговина, хрватш, хриш,
 хоћу, хућшати, хућшање.

Х.

*р, о, е, а, и, у, е, ш, м, в, ђ, л, и, о, г,
н, у, љ, к, ј, ш, г, ж, з, ц, ћ, њ, џ, ф, х.*

ето то су сви гласови, што их у српском језику има, а њих је као што видимо тридесет на броју, и бележе се са ових тридесет шара или ти слова, што их доведе научисмо.

ако ми сад промотримо ове гласове једно према другом, ми ћемо опазити да су једни од њих јасни, а други мукли. тако гласови:

а, е, и, о, у

сасвим се јасно чују, а сви остали некако се мукло изговарају и нечују се ни у пола као ових пет. — краће можемо звати јасне гласове: јасници а мукле: муклаци, а тако можемо звати и њихова слова.

ако даље погледамо, како ови гласови у речима једно с другим долазе, ми ћемо наћи: да свака реч — имала она само један или више чланова — мора имати у сваком члану ма који од оних јасних гласова, и то само по један, а од муклих гласова, може у једном члану да дође уз јасан глас и повише њих, а може да недође ниједан. ово се може казати за речи и кад се оне скраћују, т. ј. кад им се изостави по који јасан глас, па им у оном члану, где је био јасник, остану само муклаци. јер ако онда и нема у сваком члану јаснога гласа, а он се мора онде где је изостављен барем у памети помишљати. с тога су књижевници одредили да се он и у писању обележава неким знаком, који да се улаже у оно место, где је јасник изостављен. тај се знак пише овако: (') и зове се уложак.

но опет њега није нужно баш свуда писати где се год какав јасник изостави; јер у много речи могу они муклаци, што сами у члану остану, згодно пристати и уз јасник из другог члана до себе, — као на прилику у овим речма :

по(<i>ћ</i>)	место	по(<i>ћи</i>)
гле(<i>дат</i>)	"	гледа(<i>ти</i>)
о(<i>крен</i>)те се	"	окре(<i>ни</i>)те се
(<i>ништ</i>)	"	ни(<i>шта</i>)

и тако, уложак (') ће се свагда улагати (у места изостављених јасника) само у оним речма, у којима нема више од једног члана, па кад му се изостави јасник, а муклаци немају куд после да се придруже, почем нема другог члана па да уз његов јасник пристају.

ево на пример у овим речма :

шта *т'* је мало у двору мојему?
 место: шта *ти* је мало у двору мојему?
 бог *т'* убио болани богдане!
 место: бог *те* убио болани богдане!
 да *м'* некуне моја стара мајка,
 место: да *ме* некуне моја стара мајка;
 да *м'* неплаче чедо у колевци,
 место: да *ми* неплаче чедо у колевци;
 проста *м'* била и душа и тело!
 место: проста *му* била и душа и тело!
 оно *ј'* брата срђа злопоглеђа,
 место: оно *је* брата срђа злопоглеђа;
 што *л'* на мене криво погледује?
 место: што *ли* на мене криво погледује?
 да *ј'* у мене што *ј'* у цара благо,
 место: да *је* у мене што *је* у цара благо;
 ајд *с'* потурчи млади каурине,
 место: ајд *се* потурчи млади каурине;
 даћу теби три товара блага,

и три мазге, што *ћ'* носити благо,
 место: и три мазге што *ће* носити благо;
 небих ти се *іу*нак потурчио
 и ришћанску веру погазио,
 а да *б'* знао, да би погинуо!

место: а да *би* знао да би погинуо;
 па *г'* удари тешком топузином,

место: па *га* удари тешком топузином;
 оно *с'* брата, девет *іу*говића,

место: оно *су*, брата девет *іу*говића.

гдекад се и по читави чланови скрате, па
 остане цела реч само на *іедном* муклацу, поред
 кога се у писању улаже уложак ('), н. п.

кроза *њ'* место кроз(а) *њега*
 у *њ'* " у *њега*.

но има и од *іедночланих* речи две речи у ко-
іима се *іасни* гласови често *ізостављају*, али опет
 ретко *іе* до сад ко од *књижевника* у место *ізоста-*
вљених іасника у *њима*, улагао уложак, па *іе* тако
 и у *обичај* ушло, те се у *њима* за *ізостављене*
іаснике уложак *никад* *неулаже*; то су ове две ре-
 чи: *ка* и *са*; пишу се *скраћено* без уложка ова-
 ко: *к* и *с*; н. пр.

незовем га *оди к* мени сине,
 већ га зовем *оди к* мени драги!
 па погледа *с* десна на *ліево* —
с ког си *млада* срећу *ізгубила*? —
 он *ће с* тобом у *планину* поћи. —

само за глас: *р* ваља *запамтити*: да он гдекад *слу-*
жи у место *іасника*, па, исто као и *іасник*, чини члан
 у речи, сам, или у друштву са другим муклим
 гласовима, то бива онда, кад до гласа: *р* ни *с іедне*

ни с друге стране недолази јасан глас, на пример у овим речма :

грм, срце, ртеница, рбина, рпа, грло, мрсити, стрмен, врг, трпети, кршити, брвно, обртати, брз, брстити, врчати, вршити, сврдао, грмети, прегршт, гртати, дрво, држалица, жрвањ, зрно, крстити, кртица, кркуша, крњити, мрцати, шмрк, прљати, опрљити, прстен, прснути, рскавица, срна, србија, трн, фркати, цртало, црвен, црн, ноздрва.

а има неколико речи, у којима до гласа: *р* и долази јасан глас; али опет глас: *р* неиде с њиме у један члан, него се реч прелама баш између гласа: *р* и онога јасника, па глас: *р* (као год да је и он јасник) обашка гради члан у речи, сам, или у друштву са другим муклацима, такве су речи ове:

*гр|оце, умр|о, по|рђати, за|рзати, за-
тр|о, за|ркати, по|рвати се, пр|авица,
кр|ати, упр|о, простр|о, у|ркати се.*

опомена: ове речи ваља само љуцки изговорити а не овако раздвојено и написати.

но ако ми у овим речма, онако као и у свима другим, знаћемо, само, све гласове, који су у њима и те гласове њиховим словима обележимо, а ничим неозначимо да онај глас: *р* нетреба да се састави са јасним гласовима, што до њега долазе у тим речима, — онда многи може у читању погрешити, те саставити глас: *р* са оним јасницима до њега, па би нам тада изишло сасвим штогод друго, а неби изишло оно што се хтело тако, оне горе речи, што мало пре изрећасмо

а Росенашишу о вако:	могу се шипати	погрешно о вако:
грозе	» »	гро - зе
у мро	» »	у - мро
порџаши	» »	пор - џаши
зарзаша	» »	зар - заша
зарџаши	» »	зар - џаши
порваши се	» »	пор - ваши се
у про	» »	у - про
правица	» »	пра - вица
краши	» »	кра - ши
простиро	» »	про - сиро
заширо	» »	за - широ
свиро	» »	о - виро
урџаши се	» »	ур - џаши се.

с тога се књижевници довију, те узму међу слова још једну шару и одреде: да се она пише између гласа: р и јасних гласова (у оним речма, где глас: р дође до јаснога гласа, но неиде с њиме у један члан већ гради члан за себе), али да та нова шара нема никаквог гласа, него да буде као неко празно или ти штуро слово. оно се пише овако: њ; а најбоље ће му приличити да га зовемо: штурак.

и тако сад, ми се можемо и код оних речи сачувати од погрешака у читању, ако их напишемо са њ (штурком) овако:

*грѣце, умрѣо, порѣђаша, загр,
заша загрђаша, погрваша се,
уирѣо, ирѣавица, крѣаша,
простирѣо, заштрѣо угрђаша се.*

сад знамо сва слова, што се њима могу написати све речи у српском језику. њих као што видимо има на броју свега тридесет и једно, и пишу се у речнику српском овим редом:

*а, б, в, г, д, ђ, е, ж, з, и, ј, к, л, љ, м,
н, њ, с, ш, р, с, ш, њ, у, ф, х, ц, ч, ц,
ш, џ.*

као што смо ово последње слово (џ) назвали именом: штурак, према томе, што нема никаког гласа него је штуро, тако можемо именом звати и сва остала слова према њиховим гласовима; а то нам је код муклаца и потребно ради лакшег изговора, кад о коме од њих говоримо. ми управо тако и чинимо с муклим гласовима кад их састављамо у „малој пословици“. *)

*) загледај у вуков речник на страни 549.

ево како ћемо сва слова по реду звати:

а, б, в, г, д, ђ, е, ж, з, и, ј, к,
а, би, ви, ги, ди, ђи, е, жи, зи, и, ји, ки.

л, љ, м, н, њ, с, ш, р, с, ш,
ли, љи, ми, ни, њи, с, ши, ри, си, ши,

ћ, у, ф, х, ц, ч, ш, џ,
ћи, у, фи, хи, ци, чи, ши, штурак.

іош нам нешто ваља знати за слова. — ми, кад говоримо, а ми негде іаче подвикуіемо гласом, негде спуштамо глас, а понегде мало и застанемо. тим начином ми показуіемо у говору: кад предузимамо штогод да кажемо, а кад смо то исказали, кад ли опет нешто друго започели да казуіемо. да ми нечинимо тако гласом, кад се разговарамо, него да заокупимо, па све из речи у реч, нигде непрекидаіући нати гласа спуштаіући — ми, Бог зна, би ли и десету іедан другоме разумели. то іе тако у говору; а у писми, коіа неуме ни говорити, іош іе теже разабрати краіа многоме коіечему. — с тога су књижевници, осим другог, узели да и слова буду двоіака: м а л а и в е л и к а; па су одредили у коіима ће се приликама, ради боље разговетности, у место малих писати велика слова.

тако, кад се год што почиње писати сасвим из почетка, овда се први глас у првоі речи пише в е л и к и м словом, а остали гласови, м а л и м словима. тако се великим словом почињу и сва имена и презимена, тако и имена светитеља, народа,

земаља, планина, река, вароши, села и свакога места које има своје особито име. тако се почиње и прва реч од сваког реда илити и сп о і к а у п е с м и. тако и кад се једна реч изрече или се читав исказ искаже — па је оном речи или оним исказом нешто као сасвим исказано — метне се точка (.) па се онда прва реч од новог исказа опет великим словом започне.

довде се то није узимало на ум, да се неби збуњивали учећијмнога наједанпут. одавде ће бити написано и великим и малим словима, како где треба. но најпре да видимо како се пишу та велика слова. поред малих ево и њих:

Аа, Бб, Вв, Гг, Дд, Ђђ, Ее, Жж,
 Зз, Ии, Јј, Кк, Лл, Мм,
 Нн, Њњ, Оо, Пп, Рр, Сс, Тт,
 Фф, Уу, Фф, Хх, Цц, Чч, Џџ,

Шш, њ.

њ може бити само мало слово, јер се њиме ниједна реч непочиње, а велика се слова пишу само у почетку речи.

Нека слова пишу гдекоји људи од више руку, заго валя и то сазнати, те да умемо свачију пи-

Када се устаје од спавања:
 Петли поју, звона звоне,
 Анђели се поклонише,
 Свету цркву саградише;
 У ној поје свети Петар,
 Свети Петар и Никола;
 Две им сеје штевају:
 Анђелија и Марија.
 Муд се дала танка сшаза;
 По ној шете божја мајка,
 Води Христа за ругицу
 У свилену кавадићу
 Узлашних одеждица;
 У цркву је ушета ла
 И Богу се помолила:
 За орага и Котага—
 Сваког брата ришћанина,
 Који Бога поменуо
 И крсту се поклонио; амин.

Старински начин писања.

У старо доба писало се мало другојачије него што се данас пише. Па има и сад много њих што старински пишу. Зато ваља да сазнамо и тај начин писања, те да унемо читати и ону писму, која буде старинским начином написана.

Ево најпре свију, великих и малих, слова, по реду и по имену како их старинци пишу и зову:

Аа, Ббв, ССВвн, Ггт, Ддд,
аз, буки, бједи, глагол, добро,

Ее, Жжж, Зз, Уу (и), Јј,
јест, живјеше, земља, иже (са слитном), и,

Кк, Лл, Мм, Нн, Оо, Пп,
како, луди, мислите, наш, он, пожеј,

Рррр, Сс, Ттш, Уу, Фф,
рци, слово, иверде, у, ферш,

Хх, ЦцЦц, Чч, ШшШш, ѿ,
хјер, ци, герв, ша, јери,

ѿ, Сс, Дд, Ја, Кк, Ђђђ,
јак, је, ју, ја, керв, ђерв,

Ц, з, в.
ци, дебело јер, танко јер.

Опомена. *й, ы, ѣ, ѝ, ѡ* могу бити само мала слова, зашто се њима ниједна реч непочиње.

Да би сазнали како се чита писма, која је по старинском начину састављена из ових горе слова, назначено је овде доле само оно из старинске писме, што се од данашње (писме) разликује. Све остало, што се овде неспомиње, чита се у старинској писми онако као и у данашњој.

Ево како ваља читати оно, што се разликује од данашње писме:

Где нађеш

написано *іо* ти га читај као *јо.*

Опомена. Неки пишу *іо* и онда, кад треба да се изговори *ио*; но то је погрешка, јер се ту на неможе поставити никакво правило за читање, кад нема ништа, по чему би се могао човек упутити да *іо* чита = *ио*.

Где после *і*

нема *о*, онде *і* читај као *и.*

Тако и где нађеш $\left\{ \begin{array}{l} ій \\ ы \\ ый \end{array} \right.$ свуда читај као *и.*

Где год пред *й*

ненађеш *і* или *ы*,

онде *й* свуда читај као *ј.*

А где год нађеш

написано: *є* ти га читај као *је.*

" *ля* " " " " *ља.*

" *лю* " " " " *љу.*

" *лѣ* " " " " *ље.*

" *лъ* " " " " *ль.*

" *ня* " " " " *ња.*

" *ню* " " " " *њу.*

" *нѣ* " " " " *ње.*

" *нѡ* " " " " *нѡ.*

Има само неколико речи у старинској писми, у којима се (и то само на крају речи) *нъ* неизговара као *ь*, него као и кад би било написано само *н*. Оне се могу познати по томе, што ниједна од њих неозначава штогод мушко, него све означавају као нешто женско. Видећемо их ниже у примерима.

Кад пред: *я, ю, ѣ* и *ь* нестои *л* и *н*,

онда	}	<i>я</i>	читаі као	<i>ја,</i>
		<i>ю</i>	" "	<i>ју,</i>
		<i>ѣ</i>	" "	<i>је;</i>

а *ь* у том случају никако и нечитаі.

За *ъ* ваља запамтити, да се оно баш никад и нигде нечита и ако га у старој писми пишу на крају сваке речи, која се муклим гласом свршује.

ПРИМЕРИ НА ГОРЊА ПРАВИЛА.

іо = *јо*. *Іованъ, іововина, іогунца, іошъ, іоргованъ.*

і = *и*. *Драгія, ѣаконія, авлія; обеси пушку о чивію; мети чинію на синію, а ракію предъ делію!*

ій = *и*. *Драгій брате! благій Боже! трекій данъ; млађій синъ и вишій и лепшій одъ оца; и дужій и ужій путъ рою него паклу.*

ы = *и*. *Ако буде мало радны руку, быће доста гладны трбуха.*

ый = *и*. *Любазный пріятелю! помози милый Боже и светый Іоване!*

й = *ј*. *Твой отаць, мой братъ, свой човекъ; благо твоіой души! тешко моіой самораной майци!*

є = *је*. *Єчалъ, єжъ, ела, подежчити се, наєжити се; сузе ліє; лице кріє; пріє зоре и бів-ла дана; чіє ли є оно становиште? є л' му войска шена и весела? И єсу л' му на окупъ войводе?*

ля = ља. Воля, преля, справляти, пекляти, валяти, вртляти, пртлягъ, сабля, огрлякъ, плячкати, муляти, посукляти, макляти, забавляти, управляти, оставляти.

лю = љу. Люди, люляти се, люска, слюбити се; любили се као со и лебацъ; ключаломъ водомъ жећъ се негаси: ко узъ ветаръ плюв на браду му пада; тежа любовь одъ силе.

лъ = ље. Угълъиъ, плъскати; немой дати умлъ за безумлъ.

ль = љ. Плъоска, льоснути, кольиво, гльива, паучльивъ, пасуль, богаль, куколь, смиль, учитель, скльовити се, тугальивъ, плашльивъ, крецель, гредель, грашльике, шльиве, шльоке, пупольци, малъ, кашаль, прль, обитель, мель, метиль, ватраль, льокати, чертальки, стоелька.

ня = ља. Муња, огнякъ, сумняти се, прошня.

ню = љу. Нюшити, гнюрати се; како калуђеръ у прошню, а ђакъ у скитню — оста ма-настиръ пустъ!

нѣ = ље. Нѣнѣ, инѣ, Баднѣ вече; нѣговъ мегданъ, нѣгово поштеиѣ!

нъ = љ. Нъой, с нъомъ, с нъиле, нъива, огньиште, оганъ, конъ, гунъ, лень, горњи чардаци, доиний каменъ, всеный усевъ!

я = ја. Ябука, Бояна, буряиъ, ясенъ, кутя, огреяти, Ясеница, ятаганъ, ястукъ, обаяиъ; мой Стояне, мое ярко сунце; ядъ ядуемъ никомъ неказуемъ; начинићу гусле яворове и гудило одъ ядиковине.

ю = ју. Юнакъ, куюнција; вино пию деветъ Юговика
и са њима старый Югъ Богдане; бе
аферимъ Юришићу Яико!

ѣ = је. Мѣсецъ кара звѣзду Даницу, гдѣ си была
звѣздо Данице, гдѣ си была гдѣ си дан-
губила? — Намѣра е намѣрила Марка,
на Турчина царева телала.

За ъ већ је напред казано: ако нема пред њим
л или н, онда га у читању ваља прећи као год и
да га нема. Ево на пример: по старинском начину:

пише се	Речь	а	изговара се	Реч
„	Радость	„	„	Радост
„	Ноѣ	„	„	Ноѣ
„	Сласть	„	„	Сласт
„	Старость	„	„	Старост
„	Кость	„	„	Кост
„	Кокошь	„	„	Кокош.

Но и ако има л и н пред ъ, опет се ъ никако
нечита у речма, које означавају као нешто женско
на пример у овима:

Голѣнь, зѣлѣнь, рѣмѣнь, стрѣмѣнь,
стѣдѣнь, црѣвѣнь, ѣсѣнь.

Тако и за ѣ напред је казано, да се у старин-
ској писми често пише, али нигде неизговара. —
Примера ради ево да покажемо неколико речи. Та-
ко по старинском начину:

пише се	Богъ	а	изговара се	Бог
„	Петаръ	„	„	Петар
„	Съ оцель	„	„	С оцел
„	Узъ грлѣ	„	„	Уз грл.

Ради вѣщања

у читању старинске писме.

Ко хоће божій да буде.

О говега, праведнига,
 Е дань божій службенига,
 Ако мислишъ божій быши,
 Тини добро за живота,
 Поштуји брата старіега,
 И шедѣ те млађи твои,
 У добру се не понеси,
 А у злу се не понимши,
 На шуђе се не лакоми;
 Срѣ говега, праведнига,
 Како говека самршъ нађе,
 Ништакъ собо мѣ не понесе,
 Сетѣ скрштенне беле руке,
 И праведна дела своя.

Штампаћа слова.

Кад се књиге не пишу руком, него се срезана на олову слова омрче каквом бојом, па се на хартију притисну, те оне шаре од слова остану на хартији — онда се то зове: штампати књиге; а слова, којима се књиге штампају зову се штампаћа слова и мало су друкчијег кроја, него писаћа (што се руком пишу). У штампаћих су слова црте више праве, да се могу боље једно до другог слагати, а у рукописних су црте округласте, јер се тако лакше и брже руком пише. — Ми ћемо сад сазнати и штампаћа слова; ево ово су:

Данашња:

Аа Бб Вв Гг Дд Ђђ Ее Жж
 Зз Ии Іі Кк Лл Љљ Мм Нн
 Њњ Оо Пп Рр Сс Тт Ћћ Уу
 Фф Хх Цц Чч Џџ Шш Ъ.

А има их и од оваке руке:

Аа Бб Вв Гг Дд Ђђ Ее Жж
 Зз Ии Іі Кк Лл Љљ Мм Нн
 Њњ Оо Пп Рр Сс Тт Ћћ Уу
 Фф Хх Цц Чч Џџ Шш Ъ.

Старинска:

Аа Бб Вв Гг Дд Ее Жж Зз
 Ии(й) Іі Кк Лл Мм Нн Оо Пп
 Рр Сс Тт Уу Фф Хх Цц Чч
 Шш ы ъ Ѕє Юю Јя Ѓѓ
 Џџ Ѣ Ѥ.

А има их и од оваке руке:

*Аа Бб Вв Гг Дд Ее Жж Зз Ии(й)
 Іі Кк Лл Мм Нн Оо Пп Рр Сс Тт
 Уу Фф Хх Цц Чч Шш Ъ ъ Ѓ ѓ Юю
 Ја Ћћ Њњ Цц њ њ.*

Ради вежбања

у читању данашње писме са штампаним словима.

П Р И П О В Е Т К Е.

Све, све, али занат.

Пође некакав цар са својом женом и са кћери да се шета по мору на лађи. Кад мало одмакну од брега онда дуне ветар па га баци чак у некакву земљу где се о његовом царству ништа и нечује (као ни он о овоме што до сада ништа није чуо ни знао). Кад изиђу на суво, он није смео ни казати да је цар. Новаца нису имали са собом ништа, а незнајући никака заната, нису се могли друкчије ранити него се он најми да чува сеоска говеда. Пошто ту преживе тако неколике године, угледа син цара од оне земље његову кћер, која је била врло лепа и већ дорасла до удаје, па каже свом оцу и мајци да се другом никаком девојком неће оженити до кћери говедара из

тога и из тога села! Отац и мати и други дворани стану га одвраћати да се прође те срамоте: како би он царски син узео говедарску кћер код толиких других, царских и краљевских кћери! Али све залуду; он каже: „Ја њу, ја ни једну!“ Кад већ виде да друкчије неможе бити, онда цар пошље једнога свог везира да јави говедару да ће цар да му узме кћер за сина. Кад везир отиде и јави то говедару, а говедар га запита: „Какав занат зна царев син?“ Везир се упрести: „Бог с тобом, човече! како ће царев син знати занат? Што ће занат цареву сину? Занате људи уче да се ране њима, а царев син има земље и градове.“ Говедар каже опет: „Е ако незна никаква заната, ја му недам своје кћери.“ Везир се врати, те каже цару шта говори говедар. Сад постане чудо још веће. Они су мислили да ће то за говедара бити највећа срећа и дика што му царски син узима кћер, а он пита какав занат зна царев син! Цар пошље другога везира, али говедар каже једно те једно: „Док царев син“ вели „ненаучи какавгод занат, и недонесе ми своју рукотворину, дотле нема ништа од пријатељства!“ Кад се и овај везир врати те каже да говедар не да девојке док царев син ненаучи какавгод занат (само нек је занат), онда царев син зађе по чаршији да гледа какав је занат најлакше научити. Ходајући од дућана до ду-

Ћана и гледајући како различни мајстори раде, дође на дућан где се плету рогожине (асуре) и то му се учини најлакши занат, па га почне учити и научи за неколико дана, па онда оплете сам једнурогожину, те је однесу говедару, и кажу му да је царев син научио занат, и да је то његова рукотворина. Говедар узме рогожину у руке те је загледа са свију страна па онда запита: „Колико то вреди?“ А они ми кажу: „Четири паре.“ „Е!“ вели „добро! четири паре данас, четири сутра, то је осам, а четири преко сутра, то је дванајест и т. д. Да сам ја тај занат знао, небих данас чувао сеоских говеда.“ Па им онда каже ко је он и како је ту дошао; а ови се обрадују још већма кад чују да узимају девојку од цара, а не од говедара, и с највећим весељем венчају момка и девојку и проведу свадбу; па онда даду овоме цару лађе и војску, те отиде преко мора и нађе своју земљу.

Свекрва проклетница и снаа адамско колена.

Била снаа и свекрва. Свекрва беше лукава и немилостива на сироте, а снаа добра као добар дан у години: кад би дошла каква сирота пред кућу, свекрва би је обрамницом отерала, а снаа би свој залогај сироти уделила; кад би млеко од оваца но-

сила кући, она где би год видела рупицу на путу, одмах би рекла: „Овде мора бити каква бубица,“ пак би јој усукла млека. Што је она тако милостива била, свекрва је мрзила на њу, те би је и глађу патила: затворала би лебац од ње, и тако би по два по три дана сирота гладовала. Једанпут свекрва се тешко разболи, и лежећи молила је Бога: кад умре да је пушта опет на овај свет, да не да снаи да којекаким битангама дели. Кад умре и саране је, свет је јео и пио на даћи, а кад се развије, снаа опере судове, па однесе помије у валов свињама, те успе, па онда оде те пусти свиње. Кад свиње дотрче валову, грде, обилазе око њега, а неће да пију помија. Она се стане чудити што им је, кад тамо, а то помија ни капи, а око валова земља сува, нису истекле! Сутрадан у вече опет тако, и тако за седам вечери. Кад би осмо вече, она каже мужу да он успе свињама да једу. Кад муж успе и пусти свиње, он види како су измршавиле, па стане жену грдити што их није ранила, већ их тако упустила да измршаве. Онда му она приповеди шта је и како је, а он потрчи валову да види је ли празан, кад тамо — празан! Он се стане крстити и чудити шта би то било! У тај мах његова мати испод валова проговори: „Сине! тамо на ономе свету ја сам ти у мукама: свака сирота што је узданула кад сам је

с врата отерала — онај уздисај сваки се претворио онде у трн, на томе трњу лежим; а која је сирота на мене заплакала, свака њезина суза ври у казану, у њему се кувам. А што сам Бога молила да ме шаље с онога света да кућу надгледам да снаа битангама недели, за то ми је суђено да долазим на овај свет да іедем са свињама. А твојој жени постављене су три златне трпезе, на њима сама ружа и босиљак. Питај је хоће ли ми дати іедну да се смирим.“ Муж онда отиде жени у кућу те іој каже све шта је и како је, а она кад то чује, дотрчи к валову да види свекрву, па кад је види каква је измучена, заплаче се, а свекрва је стане заклињати да іој даде іедну трпезу, іер іој је тако суђено : ако іој снаа удели іедну трпезу, онда ће іој се пола грека опростити и неће више морати на овај свет долазити да са свињама іеде. Снаа іој рече: „Ја теби поклањам све три трпезе: што сам досад чинила, нека је за тебе, а одсад да ми Бог да за себе да заслужим.“ Онда свекрве нестане, и никад више није долазила.

То ти је право адамско колено као што је ова снаа била.

П Е С М Е.

Чобанину на уранку.

Гусле гуде те Јована буде,
Устаі, Јово, одоше ти овце,
Одоше ти овце на Карловце,
Јаловиње под бело Ковиље,
А јагањци под киту Ракиту.

Смерна и мудра девојка.

У Милице дуге трепавице,
Прекриле јој румен јагодице,
Јагодице и бијело лице,
Ја је гледах три године дана,
Немогох јој очи сагледати,
Црне очи ни бијело лице,
Већ сакупих коло девојака,
И у колу Милицу девојку,
Небих ли јој очи сагледао.
Када коло на трави играше,
Беше ведро па се наоблачи,
По облаку засеваше муње,
Све девојке к небу погледаше,
Ал негледа Милица девојка,
Већ преда се у зелену траву.
Девојке јој тихо говораху:
„Ој Милице, наша другарице,
„Ил си луда ил одвише мудра,
„Те све гледаш у зелену траву,
„А негледаш с нама у облаке,
„Де се муње вију по облаку?“
Ал говори Милица девојка:
„Нит сам луда нит одвише мудра,
„Нит сам вила, да збијам облаке,
„Већ девојка, да гледам преда се.“

Сестра.

Сунце зађе за Невен за гору,
 Лунаци се из мора извозе,
 Броїила их млада Ђурђевица,
 Све іунаке на брої наброїила,
 До три њена добра ненаброїи:
 Прво добро Ђурђа господара,
 Друго добро ручнога девера,
 Треће добро брата рођенога.
 За Ђурђем іе косе одрезала,
 За девером лице нагрдила,
 А за братом очи извадила.
 Косе реже, косе опет расту;
 Лице грди, а лице израста;
 Али очи никад ни довека,
 Нити срце за братом рођеним.

Како пропаде Српско царство на Косову.

Цар Лазаре сіеде за вечеру,
 Покраї њега царица Милица;
 Вели њему царица Милица:
 „Цар-Лазаре, Српска круно златна!
 „Ти полазиш сіутра у Косово,
 „С собом водиш слуге и воїводе,
 „А код двора никог неостављаш,
 „Царе Лазо од мушкиіех глава
 „Да ти може књигу одниіети
 „У Косово и натраг вратити;
 „Одводиш ми девет миле браће,

„Девет браће, девет Југовића :
 „Остави ми брата бар једнога,
 „Једног брата сестри од заклетве.“
 Њој говори Српски кнез Лазаре:
 „Госпо моја, царице Милице!
 „Кога би ти брата најволела
 „Да т' оставим у бијелу двору?“ —
 „Остави ми Бошка Југовића.“
 Тада рече Српски кнез Лазаре:
 „Госпо моја, царице Милице!
 „Када сјутра бијел дан осване,
 „Дан осване и огране сунце,
 „И врата се отворе на граду,
 „Ти ишетај граду на капију,
 „Туд ће поћи војска на алаје:
 „Све коњици под бојним копљима,
 „Пред њима је Бошко Југовићу,
 „И он носи крсташа баријак;
 „Кажу њему од мене благосов,
 „Нек да баријак коме њему драго,
 „Па нек с тобом код двора остане.“
 Кад у јутру јутро освануло
 И градска се отворише врата,
 Тад ишета царица Милица,
 Она стаде граду код капије,
 Ал ето ти војске на алаје:
 Све коњици под бојним копљима,
 Пред њима је Бошко Југовићу
 На алату вас у чистом злату,
 Крсташ га је баријак поклопио,
 Побратиме! до коња алата;

На бариаку од злата іабука,
 Из іабуке од злата крстови,
 Од крстова златне ките висе.
 Те куцаіу Бошка по плећима;
 Примаче се царица Милица,
 Па увати за узду алата,
 Руке склопи брату око врата,
 Па му поче тихо говорити:
 „О моі брате, Бошко Југовићу,
 „Цар је тебе мене поклонио,
 „Да неидеш на боі на Косово,
 „И тебе је благосов казао,
 „Да даш бариак, коме тебе драго,
 „Да останеш са мноm у Крушевцу,
 „Да имадем брата од заклетве.“
 Ал говори Бошко Југовићу:
 „Иди, сестро, на бијелу кулу;
 „А ја ти се небих повратио,
 „Ни из руке крсташ бариак дао,
 „Да ми царе поклони Крушевац;
 „Да ми рече дружина остала:
 „Гле страшивца, Бошка Југовића!
 „Он несміеде поћи у Косово
 „За крст часни крвцу прољевати
 „И за своју віеру умријети.“
 Пак проћера коња на капију.
 Ал ето ти старог Југ-Богдана
 И за њиме седам Југовића,
 Све је седам устављала редом,
 Ал ниједан ни гледати неће.
 Мало време за тим постаіало,
 Ал ето ти Југовић-Војина,

И он води, царева іедеке
 Покривене са сувиєм златом,
 Она под њим увати кулаша,
 И склопи му руке око врата,
 Па и њему стаде говорити:
 „О мої брате, Југовић - Воїине!
 „Цар іе тебе мене поклоніо,
 „И тебе іе благосов казао,
 „Да даш іедек, коме тебе драго,
 „Да останеш са мною у Крушевцу,
 „Да имадем брата од заклетве.“
 Вели њоїзи Југовић Воїине:
 „Иди, сестро, на бијелу кулу;
 „Небих ти се іунак повратио,
 „Ни царева іедеке пустио,
 „Да бих знао да бих погинуо;
 „Идем, сеіо, у Косово равно
 „За крст часни крвцу прољевати
 „И за віеру с браћом умријети.“
 Пак проћера коња на капију.
 Кад то виђе царица Милица,
 Она паде на камен студени,
 Она паде пак се обезнани;
 Ал ето ти славнога Лазара,
 Када виђе госпођу Милицу,
 Удрише му сузе низ образе;
 Он с' обзире с десна на лијево,
 Те дозивъе слугу Голубана:
 „Голубане, моја віерна слуго!
 „Ти одіаши од коња лабуда,
 „Узми госпу на бијеле руке,

„Пак је носи на танану кулу;
 „Од мене ти Богом просто било!
 „Немој ићи на бој на Косово,
 „Већ остани у бијелу двору.“
 Кад то зачу слуга Голубане,
 Проли сузе низ бијело лице,
 Па одсиједе од коња лабуда,
 Узе госпу на бијеле руке,
 Однесе је на танану кулу;
 Ал свом срцу одољет неможе,
 Да неиде на бој на Косово,
 Већ се врати до коња лабуда,
 Посиједе га, оде у Косово.
 Кад је сјутра јутро освануло,
 Долећеше два врана гаврана,
 Од Косова поља широкога,
 И падоше на бијелу кулу,
 Баш на кулу славнога Лазара,
 Један гракће, други проговара:
 „Да л' је кула славног кнез-Лазара?
 „Ил у кули ниће никог нема?“
 То из куле нитко нечујаше,
 Већ то чула царица Милица,
 Па излази пред бијелу кулу,
 Она пита два врана гаврана:
 „Ој Бога вам два врана гаврана,
 „Откуда сте јутрос полећели?
 „Нијесте ли од поља Косова?
 „Виђесте ли двије силне војске?
 „Јесу ли се војске удариле?
 „Чини ли је војска задобила?“

Ал говоре два врана гаврана:
 „Оі Бога нам, царице Милице!
 „Ми смо јутрос од Косова равна,
 „Виђели смо двије силне војске;
 „Војске су се јуче удариле,
 „Обадва су цара погинула;
 „Од Турака нешто и остало,
 „А од Срба што је и остало,
 „Све рањено и искрвављено.“
 Истом они тако бесеђаху,
 Ал ето ти слуге Милутина,
 Носи десну у лијевој руци,
 На њему је рана седамнајест,
 Вас му коњиц у крв огрезнуо;
 Вели њему госпођа Милица:
 „Што је, болан! слуго Милутине?
 „Зар издаде цара на Косову?“
 Ал говори слуга Милутине:
 „Скин ме, госпо, са коња витеза,
 „Умиј мене студеном водицом,
 „И залиј ме првенијем вином;
 „Тешке су ме ране освојиле.“
 Скиде њега госпођа Милица,
 И уми га студеном водицом,
 И зали га првенијем вином.
 Кад се слуга мало повратио,
 Пита њега госпођа Милица:
 „Шта би слуго у пољу Косову?
 „Ће погибе славни кнеже Лазо?
 „Ће погибе стари југ Богдане?
 „Ће погибе девет југовића?

„Ће погибе Милош војвода?
 „Ће погибе Вуче Бранковићу?
 „Ће погибе Бановић Страхиња?“
 Тада слуга поче казивати:
 „Сви осташе, госпо, у Косову.
 „Ће погибе славни кнез Лазаре,
 „Ту су многа копља изломљена,
 „Изломљена и Турска и Српска,
 „Али више Српска него Турска,
 „Бранећ, госпо, свога господара,
 „Господара славног кнез-Лазара.
 „А Југ ти је, госпо, погинуо
 „У почетку, у боју првome,
 „Погибе ти осам Југовића,
 „Ће брат брата издати нешћеде,
 „Доклегоће један тецијаше;
 „Још остаде Бошко Југовићу,
 „Крсташ му се по Косову вија;
 „Још разгони Турке на буљке,
 „Као соко тице голубове.
 „Ће огрезну крвца до кољена,
 „Ту погигибе Бановић Страхиња.
 „Милош ти је, госпо, погинуо
 „Код Ситнице код воде студене,
 „Ће но многи Турци изгинули;
 „Милош згуби Турског цар-Мурата
 „И Турака дванајест хиљада;
 „Бог да прости, ко га је родио!
 „Он остави спомен роду Српском,
 „Да се прича и приповиједа
 „Док је људи и док је Косова.

„А што питаш за проклетог Вука,
 „Проклет био и кога родио!
 „Проклето му племе и кољено!
 „Он издаде цара на Косову
 „И одведе дванајест хиљада,
 „Госпо моја! љутог оклопника.“

Краљевић Марко укида свадбарину.

Поранио Краљевићу Марко,
 Поранио низ Косово равно,
 Кад је био на води Сервани,
 Сукоби га Косовка девојка,
 Божју помоћ назива јој Марко:
 „Божју помоћ, Косовко девојко!“
 Девојка се до земље поклања:
 „Здраво да си делио незнана!“
 Ал јој Марко поче беседити:
 „Драга сестро, Косовко девојко!
 „Лепа ти си, секо, млађа била!
 „Красна ти си стаса и узраста!
 „Руменила, господска погледа!
 „Ал те, секо, коса покварила;
 „Јер си тако, селе, оседила?
 „С ког си млада срећу изгубила?
 „Ил са себе, ил са своје мајке,
 „Ил са свога стара родитеља“?
 Проли сузе Косовка девојка,
 Па говори Краљевићу Марку:
 „Драги брато, делио незнана!
 „С себе срећу изгубила нисам,
 „Ни са себе, ни са своје мајке,

„Ни са свога стара родитеља;
 „Већ сам іадна срећу изгубила:
 „Ево има девет годин дана,
 „Како дође Арап прекоморац,
 „Па од цара Косово закупи,
 „И наметну зулум на Косово:
 „Косово га и поји и рани;
 „Па је други зулум наметнуо:
 „Ко с' удаіе, тридесет дуката;
 „Ко се жени тридест и четири;
 „Који има, те толико даде,
 „Таі се іунак може оженити
 „И девоіка млада удомити;
 „А у мене браћа сиромашна,
 „Нема блага да Арапу даду,
 „У томе сам іадна заостала,
 „Те се нисам млада удомила;
 „Са тога сам срећу изгубила.
 „Па іош за то неби ни жалила,
 „Што нам с' неда младим удавати,
 „И іунаком младим оженити;
 „Него ево и веће невоље,
 „Іош је већи зулум наметнуо:
 „На ноћ иште младу и девоіку,
 „Па девоіку Арапине љуби,
 „А невесту слуге Арапове;
 „Обреди се све Косово редом,
 „Даваше му младе и девоіке,
 „Ево мене тужної редак дође,
 „Да довече идем Арапину,
 „Да му ноћас, іадна, будем љуба,

„Па ја мислим и размишљаам мисли:
 „Мили Боже, што ћу и како ћу?
 „Ил ћу јадна у воду скочити,
 „Или ћу се млада обесити;
 „Волим, брате, изгубити главу,
 „Нег љубити свој земљи душмана.“
 Ал беседи Краљевићу Марко:
 „Драга сестро, Косовко девојко!
 „Нешали се, у воду нескачи,
 „Немој себи смрти учинити,
 „Немој, секо, душе огрешити!
 „Већ ми кажи Арапове дворе,
 „Где су двори Арапина црна?
 „Имам речи беседити с њиме.“
 Девојка му поче беседити:
 „Драги брато, незнана делио!
 „А што питаш Арапове дворе?
 „Што их питаш? остали му пусти!
 „Може да си нашао девојку,
 „Пак му идеш, носиш свадбарину;
 „А можда си јединац у мајке,
 „Па ћеш, брате, тамо погинути,
 „Па што ће ти саморана мајка?“
 Марко с' маши руком у цепове,
 Те извади тридесет дуката,
 Па их даје Косовки девојки:
 „На ти, секо, тридесет дуката,
 „Пак ти иди своме белом двору,
 „Пак се рани, док ти с' срећа јави;
 „Само кажи Арапове дворе,
 „Ја ћу платит свадба рину за те.

„Зашто би ме Арап погубио,
 „Кад ја имам, сестро, доста блага,
 „Мого б' платит све Косово равно,
 „Камо л' небих за се свадбарину?“
 „Девојка му поче беседити:
 „Нису двори, већ шатори пусти.
 „Погледајде доле низ Косово
 „Где се онај свилен бариак вије.
 „Онде ј' шатор црног Арапина,
 „Око њега зелена авлија,
 „Сва авлија главам накинџена:
 „Ево нема још недеља дана,
 „Како ј' проклет Арап исекао
 „Седамдесет и седам јунака,
 „Косоваца тужни ђувегија;
 „Арап има четрдесет слугу,
 „Што чувају стражу око њега.“
 А кад Марко саслушао речи,
 Крену Шарца, оде низ Косово,
 Добра Шарца врло расрдио,
 Из копита жива ватра сева,
 Из ноздрва модар пламен лиже;
 Срдит Марко језди низ Косово,
 Рони сузе низ јуначко лице,
 А кроз сузе гњевно проговара:
 „Ој давори, ти Косово равно!
 „Шта си данас дочекало тужно,
 „После нашег кнеза честитога,
 „Да Арапи сад по теби суде!
 „Ја срамоте поднети немогу,
 „Ни жалости велике трпити,

„Да Арапи таки зулум чине
 „И да љубе младе и девојке.
 „Данас ћу вас, браћо, осветити,
 „Осветити, или погинути.“
 Оде Марко право пред шаторе,
 Угледа га Арапова стража,
 Па казује црну Арапину:
 „Господине, Арап-прекоморче!
 „Чудан јунак језди низ Косово
 „На витезу коњу шареноме.
 „Добра коња врло расрдио,
 „Из копита жива ватра сева,
 „Из ноздрва модар пламен лиже;
 „Оће јунак на нас ударити.“
 Ал беседи Арапине црни:
 „Децо моја, четрдесет слугу!
 „Несме јунак на нас ударити,
 „Ваља да је нашао девојку.
 „Па нам иде, носи свадбарину,
 „Жао му је, што ће дати благо,
 „Са тога се врло расрдио;
 „Већ изидте пред нашу авлију,
 „Па јунака дочекајте лепо,
 „Пред њиме се смерно поклоните,
 „Под њим добра коња приватите,
 „Примите му коња и оружје,
 „Пустите га мени под шаторе.
 „Нећу блага, узећу му главу,
 „Да добијем коња према себе.“
 Иснадоше Арапове слуге,
 Да под Марком добра коња приме,

А кад близу угледаше Марка,
 Несмедоше пред Марка изићи;
 Беже слуге под шатор Арапу,
 Па се крију за Арапа слуге,
 Покривају сабље іапунцети,
 Да им Марко невиди сабаља.
 И сам Марко у авлију уђе,
 Пред шатором одседнуо Шарца,
 Своме Шарцу тако беседно:
 „Одаі, Шаро, и сам по авлија,
 „А ја идем под шатор Арапу,
 „Наоди се шатору на врати,
 „Ако б' мени до невоље било“
 Пак се Марко под шатора шеће,
 Арап седи, пије вино ладно,
 Служи му га млада и девојка;
 Божіу помоћ називао Марко:
 „Божіа помоћ, драги господине!“
 Арап њему лепше одговара:
 „Здрав, іуначе, делио незнана!
 „Од іуначе, да пијемо вина,
 „Па ми кажи, што си ми дошао.“
 Ал беседи Краљевићу Марко:
 „Немам каде с тобом пити вина;
 „А добро сам до тебе дошао,
 „Врло добро, боље бит неможе:
 „Ја испросих лепоту девојку,
 „Осташе ми на друму сватови,
 „Дошао сам доно свадбарину,
 „Да дам благо, да водим девојку,
 „Да ми нико на пута нестане,

„Кажи мени што је свадбарине?“
 „Арап лепо Марку проговара:
 „Та ти за то и одавно знадеш:
 „Ко с' удаје, тридесет дуката;
 „Ко се жени, тридест и четири;
 „Ти се видиш јунак од мејдана,
 „Није квара да стотину дадеш!“
 Марко с' маши руком у цепове,
 Пред Арапа три дуката баци;
 „Веруј мени, више немам блага,
 „Већ кад би ме тео причекати,
 „Док се вратим с лепотом девојком,
 „Тамо ће ме даривати лепо,
 „Све ћу теби поклонити даре,
 „Теби дари, а мени, девојка“
 Цикну Арап, као змија љута;
 „У мен, курво, вересије нема:
 „Недаш блага, са мном се подсмеваш;“
 На потрже тешка буздована,
 Те удара Краљевића Марка,
 Удари га три четири пута,
 Насмеја се Краљевићу Марко:
 „О јуваче Арапине црни!
 „Ил се шалиш, ил од збиље бијеш?“
 Цичи Арап, као змија љута:
 „Нешалим се већ од збиље бијем.“
 Али Марко стаде беседити:
 „А ја мислим да се шалиш, тужан:
 „А кад, море, ти од збиље бијеш,
 „И ја имам нешто буздована,
 „Да те куцнем три четири пута;

„Колико си мене ударио,
 „Толико ћу тебе ударити,
 „Па ћем онда на поље изићи.“
 Трже Марко буздована свога,
 Пак удари Арапина црна,
 Како га је лако ударио,
 Искиде му из рамена главу!
 Насмеја се Краљевићу Марко:
 „Боже мили, на свем теби вала,
 „Кад брж оде са јунака глава!
 „Канда није на њему ни била!“
 Трже Марко сабљу од појаса,
 Пак зареди Арапове слуге,
 Исече му четрдесет слугу,
 А четири некте погубити,
 Већ их Марко остави за правду,
 Кој ће право сваком казивати,
 Како ј' било Арапу и Марку;
 Све с авлије поскидао главе;
 Па је главе саранио лепо,
 Да ј' не њују орли и гаврани,
 Па авлију пусту накитио,
 Накити је Арапским главама;
 Арапово благо покупио;
 А четири слуге Арапове,
 Које није тео погубити,
 Оправи их по Косову Марко,
 Оправи их на четири стране,
 Те телале по Косову слуге:
 „Где девојка има за удају,
 „Нека тражи себи господара,

„Нек с' удаје, док је за младости;
 „А где јунак има за женидбу,
 „Нек се жени, нека љубу тражи;
 „Од сад више нема свадбарине,
 „Марко за све свадбарину плати.“
 Све повика, мало и велико:
 „Бог да живи Краљевића Марка!
 „Који земљу од зла избавио,
 „Који сатр земљи зулумћара:
 „Проста м' била и душа и тело!“

Старина Новак.

(Са шта оде у хајдуке.)

Вино пију Новак и Радивој
 А код Босне код воде студене
 Код некога кнеза Богосава,
 А кад су се вина понапили,
 Кнез Богосав стаде бесједити:
 „Побратиме, Старина Новаче!
 „Кажи право, тако био здраво!
 „Са шта, брате, оде у хајдуке?
 „Каква тебе оћера невоља
 „Врат ломити, по гори ходити,
 „По хајдуци, по лошу занату,
 „А под старост, кад ти није време?“
 Вели њему Старина Новаче:
 „Побратиме, кнеже Богосаве!
 „Кад ме питаш, право да ти кажем:
 „Јест ми било за невољу љуту:

„Ако мореш знати и памтити,
 „Кад Јерина Смедерево гради,
 „Па нареди мене у аргатлук,
 „Аргатова три године дана,
 „И ја вукох дрвље и камење
 „Све уз моја кола и волове,
 „И за пуне до три годинице
 „Ја нестекох паре ни динара,
 „Ни заслужих на ноге опанке!
 „И то бих јој, брате, опростио;
 „Кад сагради Смедерева града,
 „Онда стаде па и куле зида,
 „Позлаћује врата и пенцере,
 „Па наметну намет на вилајет,
 „Све на кућу по три литре злата,
 „То је, брате, по триста дуката!
 „Ко имаде, и предаде благо:
 „Ко предаде, онај и остаде;
 „Ја сам био човек сиромашан,
 „Неимадох да предадем благо,
 „Узех будак, с чим сам аргатово,
 „Па с будаком одох у хајдуке,
 „Па се није здржати немогах
 „У држави Јерине проклете,
 „Већ побјегах до студене Дрине,
 „Па се маших Босне камените.
 „А кад дођох близу Романије,
 „Ту сам Турске сватове сусрео,
 „Они воде кадуну ђевојку,
 „Сви сватови с миром пролазили,
 „Заостало Туре младожења

„На дорату коњу великоме,
 „Оно нешће да пролази с миром,
 „Већ потеже троструку камцију,
 „Три су на њој луле од тумбака,
 „Па удара мене по плећима;
 „Трипут сам га Богом побратио:
 „„Молим ти се, Туре младожења,
 „„А тако ти среће и јунаштва!
 „„И тако ти сретнога весеља!
 „„Прођи ме се, хајде путем с миром,
 „„Видиш, да сам човек сиромашан;“
 „Опет Туре да с' окани неће,
 „Већ ме стаде већма ударати;
 „Кад је мене мало забољело,
 „И ја сам се врло ражљутио,
 „Па потегох будак са рамена,
 „Те ударих Туре на дорату,
 „Како сам га лако ударио,
 „У мах сам га с коња оборио,
 „И к њему сам онда прилетео,
 „Ударих га још два и три пута,
 „Док сам њега с душом раставио;
 „Ватих му се руком у цепове,
 „Код њег нађох до три кесе блага,
 „Па их пуштих себи у њедарца;
 „Отпасах му сабљу од појаса,
 „Њем отпасах, а себи припасах:
 „Оставих му будак више главе,
 „Да чим ће га закопати Турци,
 „Па посіедох његова дората,
 „Одох право гори Романији;

„То гледају сви Турски сватови,
 „Нешћедоше мене ни ћерати,
 „Ја нешћеше, ја ли несмједоше.
 „Ево има четрѣст година,
 „Романију гору обикнуо.
 „Боље, брате, него моје дворе,
 „Јер ја чувам друма кроз планину,
 „Дочекујем Сарајлије младе,
 „Те отимама и сребро и злато
 „И лијепо чоху и кадифу,
 „Одијевам и себе и друштво,
 „А кадар сам стићи и утећи
 „И на страшну мјестну постајати,
 „Небојим се никога до Бога!“

Како се Срби ослободише од Турака.

Боже милый! чуда великога!
 Кадъ се шћаше по земљи Срби,
 По Срби земљи да преврне,
 И да друга настане судја,
 То кнезови нису ради кавзи,
 Нитъ су ради Турцы изълице,
 Алъ є рада сиротиня рая,
 Коя глоба давати неможе,
 Ни трпѣти Турскога зулума;
 И ради су Божи угодници,
 Ђръ є крвца изъ землѣ проврела,
 Земанъ дошо валя воєвати,
 За крестъ частный крвцу пролѣвати,
 Свакій свое да покає старе.

Небомъ свецы сташе воєвати
 И свакаке прилике метати
 Вышьь Србіє по небу ведроме.
 Ваку прву прилику вргоше:
 Одъ Трипуна до светого Ђурђа
 Сваку ноћцу мѣсець се хваташе,
 Да се Срби на оружѣ дижу,
 Аль се Срби дигнуть несмѣдоше.
 Другу свецы вргоше прилику:
 Одъ Ђурђева до Дмитрова дана
 Све баяцы крвави идоше
 Вышьь Србіє по небу ведроме,
 Да се Срби на оружѣ дижу,
 Аль се Срби дигнуть несмѣдоше.
 Трећу свецы вргоше прилику:
 Громъ загрми на светого Саву
 (У средъ зиме кадъ му време ніє)
 Сину муња на Часне Вериге,
 Потресе се земля одъ истока,
 Да се Срби на оружѣ дижу,
 Аль се Срби дигнуть несмѣдоше.
 А четврту вргоше прилику
 Вышьь Србіє на небу ведроме:
 Ухвати се сунце у пролѣће,
 У пролѣће на светогъ Трипуна,
 Ђданъ данакъ три пута се хвата,
 А три пута игра на истоку.
 То гледаю Турцы Биоградцы,
 И изъ града сви седамъ дахія:
 Аганлія и Кучукъ-Алія,
 И два брата два Фочића млада

(Мехмедъ - ага и съ ньиме Мусъ - ага),
 Мула - Юсуфъ великій дахія,
 Дервишъ - Ага градскій таинція,
 Стараць Фочо одъ стотине лѣта.
 Све седамъ се састало дахія
 Биограду на Стамболъ - капіи;
 Огрнули скерлетли биньише,
 Сузе роне а прилике гледе:
 „Алахъ кардашъ! чудніехъ прилика!
 Оно, іолдашъ, за насъ добро ніе.“
 Па одъ яда сви седамъ дахія
 Начинише одъ стакла тепсію,
 Заграбише воде изъ Дунава,
 На Небойшу кулу изнесоше,
 На врхъ куле вргоше тепсію,
 У тепсію звѣзде похваташе,
 Да гледаю небеске прилике,
 Што ће ньима быти до послѣдка;
 Око нѣ се састаше дахіе,
 Надъ тепсіюмъ лице огледаше;
 Кадъ дахіе лице огледаше,
 Све дахіе очима виђеше,
 Ни на єдномъ главе небыяше,
 Кадъ то виђе све седамъ дахія,
 Потегоше напакъ одъ челика,
 Те разбише одъ стакла тепсію,
 Бацыше в низъ бієлу кулу,
 Пизъ бієлу кулу у Дунаво,
 Одъ тепсіе некъ потрошка нема.
 Па одъ яда сви седамъ дахія
 Пошеташе брижани невесели

Низъ Небойшу кулу Якшићеву,
 Одшеташе у каву велику,
 Пакъ сѣдоше по кави великой,
 Све сѣдоше еданъ до другога,
 Старца Фочу вргли у зачелъ,
 Біела му брада до пояса;
 Пакъ повика све седамъ дахія:
 Къ нама брже хоце и ваизи!
 Понесите кнѣиге инціеле,
 Те гледайте што намъ кнѣиге кажу,
 Што ће нама бити до послѣдка.“
 Потекоше хоце и ваизи,
 Донесоше кнѣиге инціеле;
 Кнѣиге гледе грозне сузе роне,
 Дахіяма овако ткворе:
 „Турцы, браћо, све седамъ дахія!
 Вако нама инціели кажу:
 Кадъ су наке бывале прилике
 Вышь Србіє по небу ведроме,
 Евъ одъ онда петъ стотинъ година,
 Тадъ є Србско погинуло царство,
 Мы смо онда царство задобили,
 И два влашка цара погубили:
 Костадина на средъ Цариграда
 У край Шарца, украй воде хладне,
 И Лазара на полю Косову:
 Милошь уби за Лазу Мурата,
 Аль га добро Милошь недотуче,
 Већъ све Муратъ у животу бѣше
 Докъ мы Србско царство освоисмо,
 Онда себи везире дозива:

Турцы, браћо, лале и везири!
 Я умрієхъ, вама добыхъ царство,
 Него ово мене послушайте,
 Да вамъ царство дуговѣчно буде:
 Вы немойте раи горки быти,
 Веће раи врло добри будте:
 Некъ є харачъ петнаестъ динара,
 Некъ є харачъ и тридестъ динара;
 Неизносте глоба ни пореза,
 Неизносте на раю бієда;
 Недирайте у нѣихове цркве,
 Ни у законъ, нити у поштенѣ:
 Нећерайте освете на раи,
 Што є мене Милошъ распорио,
 То є срећа юначка донела:
 Неможе се царство задобити
 На душеку све духанъ пушећи;
 Вы немойте раю разгонити
 По шумама да одъ васъ зазире,
 Него пазте раю ко синове;
 Тако ће вамъ дуго быти царство:
 Ако л' мене то непослушате,
 Већъ почнете зулумъ чинитъ раи,
 Вы ћетъ онда изгубити царство.
 Царъ умріє, а мы остадосмо,
 И мы нашегъ цара неслушасмо,
 Већъ великій зулумъ подигосмо:
 Погазисмо нѣихово поштенѣ,
 Свакояке бѣде износисмо,
 И на раю глобе навалисмо,
 И грѣхоту Богу учинисмо.

Садъ су наке настале прилике,
 Садъ ће нетко изгубити царство;
 Небойте се краля ни єднога,
 Краль на цара ударити неће,
 Нити може кралѣвство на царство,
 Ёрь є тако одъ Бога постало;
 Чувайте се рає сиротинѣ.
 Кадъ устане кука и мотика,
 Быће Туркомъ по Медіи мука,
 У Шаму ће каде проплакати,
 Ёра ће ихъ рая уцвѣлити.
 Турцы, браћо, све седамъ дахія!
 Тако наши инцієли кажу,
 Да ће ваше куће изгорѣти,
 Вы дахіє главе погубити:
 Из огњишта прониће вамъ трава,
 А мунаре попасть паучина,
 Ни ће иматъ ко єзанъ учити:
 Кудъ су наши друми и калдрме,
 И куда су Турцы пролазили
 И коньскіємъ плочамъ задирали,
 Изъ клина ће проникнути трава,
 Друмови ће пожелѣтъ Турака,
 А Турака ниће быти неће.
 Тако кнѣиге инцієли кажу.“
 Кадъ то чуше сви седамъ дахія,
 Све дахіє никомъ поникоше
 И у црну землю погледаше,
 Съ кнѣигомъ незна нико бесѣдити,
 Ни како ће кнѣизи одказати,
 Стараць Фочо подавио браду,

Па е бѣлу са зубима гризе,
 Ни онъ незна съ кнѣигомъ бесѣдити,
 Већъ се и онъ томе послу чуди;
 Непониче Фочићъ Мехмедъ-ага,
 Непониче већъ юнакъ покличе:
 „Дишеръ, море, хоце и ваизи!
 Молте Бога и взанъ учите
 Свакій данакъ а све по петъ пута,
 Небринте се нама дахијама;
 Докъ е нама здравля и памети,
 И докъ намъ е Биоградскогъ града,
 Мы смо кадри управити градомъ,
 Око града сиротиньомъ раіомъ,
 Кадъ кралѣви на насъ войштитъ неће,
 Како ће намъ рая досадити,
 Кадъ насъ има у седамъ дахија
 У свакога по магаза блага,
 Каква блага? све мека дуката,
 А све пуста блага лежећега;
 У насъ, браћо, четири дахије,
 Аганліе и Кучукъ - Алие,
 И у мене и Мула-Юсуфа,
 У свакога има пуста блага
 Неброена по двіе магазе;
 Насъ четири када устанемо,
 Устанемо на ноге лагане,
 А магазе съ благомъ отворимо,
 Просућемо рушце по калдрми,
 На дукате покупити войску;
 Насъ четири велике дахије
 На четворо раздѣлити войску,

На четворо, ко четири брата,
 Поћи ћемо изъ нашега града
 Крозъ нашіѣхъ седамнестъ нахія,
 Изсѣћемо све Србске кнезове,
 И кметове што су за потребе,
 И попове Србске учитель,
 Само луду ћецу оставити,
 Луду ћецу одъ седамъ година,
 Пакъ ће оно права бити рая,
 И добро ће Турке послужити.
 Докъ погубимъ кнеза Палалию
 Изъ лісна села Бегалнице,
 Онъ є паша, а я самъ субаша;
 Докъ погубимъ и Јована кнеза
 Изъ Ландола села маленога,
 Онъ є паша, а я самъ субаша:
 И Станоя кнеза изъ Зеока,
 Онъ є паша, а я самъ субаша.
 Докъ погубимъ Стеву Јковлѣва
 Изъ Лісвча гнѣзда хайдучкога,
 Онъ є паша, а я самъ субаша;
 И Јована кнеза изъ Крснице;
 Докъ погубимъ до два Чарапића
 Изъ Потока Бѣлогъ одъ Авале,
 Кой су кадри на Врачаръ изићи,
 У Биоградъ Турке затворити,
 Они с' паше, а я самъ субаша;
 Докъ погубимъ Црнога Ђорђія
 Изъ Тополе села поносита,
 Кой съ Бечкимъ тргує ћесаромъ,
 Онъ є кадаръ сву цебану купитъ

Одъ біѣла града Варадина,
 И оружѣ, што є за потребе,
 Онъ є кадаръ на насъ завойштити,
 Онъ царує, а я субашуємъ;
 Докъ погубимъ протопопъ Николу
 Изъ лієпа села Ритопека,
 Онъ пашує, а я субашуємъ;
 Докъ погубимъ хайдука Ђорђія
 И нѣгова брата Арсенія,
 Изъ лієпа села Желѣзника,
 Кои с' кадри Топчидеръ затворитъ;
 Докъ погубимъ протопопа Марка
 Изъ лієпа села Остружнице,
 Онъ є паша, а я самъ субаша;
 Докъ погубимъ до два игумана:
 Хаџи-Ђеру и Хаџи-Рувима,
 Кои знаду злато растапати
 И са нѣме ситне кнѣнге писатъ,
 Насъ дахіє цару опадати,
 Око себе раю сѣтовати,
 Они паше, а мы смо субаше;
 Докъ погубимъ Бирчанинъ-Илію,
 Оборъ - кнеза исподъ Међедника,
 Ево има три године дана
 Одъ како се врло посилио;
 Кудгођъ иде, све крхата яше,
 А другога у поводу води;
 Онъ буздованъ о ункашу носи,
 А бркове подъ калпакомъ држи;
 Онъ Турчину неда у кнежину,
 Кадъ Турчина у кнежини нађе,

Тоцюзомъ му ребра испребія,
 А кадъ Турчинъ стане умирати,
 А онъ виче на своє хайдуке:
 Море, слуге! тамо пашче бацте,
 Ђе му гавранъ кости наћи неће;
 А кадъ нама порезу донесе,
 Подъ оружѣмъ на диванъ изиђе,
 Десну руку на ятаганъ метне,
 А лѣвомъ порезу додае:
 Мехмедъ - ага, ето ти порезе,
 Сиротиня тебъ е поздравила:
 Више теби давати неможе;
 Я порезу започнемъ броити,
 А онъ на ме очима стрієля:
 Мехмедъ - ага! заръ ћешъ е броити?
 Та я самъ е єдномъ изброио;
 А я више броити несміємъ,
 Већъ порезу украй себе бацимъ,
 Єдва чекамъ да се скине бѣда,
 Єръ немогу да гледамъ у нѣга:
 Онъ е паша, а я самъ субаша;
 Докъ погубимъ кнеза Грбовића
 Изъ лѣпа села Мратишића,
 Онъ е паша, а я самъ субаша;
 Докъ погубимъ и Алексу кнеза
 Изъ лѣпа села Бранковине,
 И Якова брата Алексина:
 Царъ и ћесаръ кадъ се завадише,
 Кодъ ћесара обрштари быше
 И носише одъ злата качкете,
 Поплѣнише све Турске паланке,

Поробише, ватромъ попалише;
 Царъ и ѿсаръ кадъ миръ учинише,
 А они се цару предадоше,
 И кодъ цара кнезови посташе,
 Многе Турке цару опадоше,
 Седамъ паша што су опаднули,
 Опаднули, па ихъ поморили:
 Они паше, а мы смо субаше;
 Докъ погубимъ кнеза Тамнавскога,
 Изъ Лютица Станка оборъ - кнеза;
 Докъ погубимъ кнеза Мачванскога,
 Съ Богатића Маршиновићъ Лазу,
 Онъ е паша, а я самъ субаша;
 Докъ погубимъ кнеза Поцерскога,
 Съ Метковића Ружичићъ - Мияйла,
 Онъ е паша, а я самъ субаша;
 Докъ запалимъ Рачу украй Дрине,
 И погубимъ Хаѿи - Мелентија,
 Кой е ишо преко мора синѿгъ,
 Те е Влашку ѿабу полазио,
 Пакъ се узгредъ у Стамболъ свратио,
 И одъ цара ферманъ излагао
 За стотину жутіехъ дуката,
 Да Власима богомолю гради,
 Да е гради за седамъ година,
 Начини е за годину дана,
 Ево има шесть година дана,
 Како зида покрай цркве куле,
 А у куле набавля цебану
 И по мраку топове привлачи;
 Видишъ, іолдашъ, да се нечемъ нада!

Пакъ ѣмъ онда заћи крозъ нахіе,
 Те изсѣи све Србске кметове:
 Како бы намъ рая додіяла?“
 Све дахіе на ноге скочише,
 Мехмедъ - аги сви се поклонише:
 „Хвала, іолдашъ, Фочићъ - Мехмедъ - ага!
 Твоя паметь пашовати може,
 Мы ѣмо те пашомъ учинити,
 Тебе ѣмо свагђе послушати.“
 Стараць Фочо поче беседити:
 „Нуто момка! и нуто памети!
 Съ коіомъ рѣчи на пашалукъ сѣде!
 Узми сынокъ, Фочићъ-Мехмедъ-ага,
 Узми сламе у бієлу руку,
 Махни сламомъ преко ватре живе,
 Иль ѣшъ тиємъ ватру угасити,
 Или ѣшъ є ве҃ма распалити?
 Вы можете и Богъ вамъ є дао,
 Тако силну покупити войску,
 И по҃ете, сынокъ, крозъ нахіе;
 Єдногъ кнеза преварить можете
 И на вѣру нѣга домамити;
 Свою ѣете вѣру изгубити,
 Єдногъ посѣћъ, а два ѣе уте҃и,
 Два посѣцы, четири одоше,
 Они ѣе вамъ ку҃е попалити,
 Вы дахіе одъ нѣихъ изгинути.
 Аль вы тако немойте радити,
 Него мене, старца, послушайте:
 Я самъ гледо у нашемъ инцилу,
 Ово наше дуго быти не҃е,

Него ће се промѣнити царство,
 Већ се, сынко, подобрите раи:
 Одъ харача раи одпустите,
 Некъ в харачъ, ко што Муратъ рече;
 Прођите се глоба и пореза;
 Съ кнезовима вы се побратите,
 Кнезовима хате покланяйте,
 Кметовима осреднѣ парипе,
 Съ поповима у дослуку будте,
 Небы л' и мы узъ нѣихъ преживлѣли,
 Бра наше дуго быти неће.

А што ће вамъ више пусто благо?
 Да мелѣте, изѣстъ неможете.“

Аль говори Фочићъ Мехмедъ-ага:

„Мой бабайко, неслушамъ те, старый.“

То изрече, а на ноге скочи,

А за нѣиме остале дахиѣ,

Пакъ на граду бацише топове,

На дукате покупише войску.

Нѣихъ четири велике дахиѣ:

Аганлія и Кучукъ - Алія,

Мула - Юсуфъ, Фочићъ Мехмедъ - ага,

На четворо раздѣлише войску

Нѣихъ четири, ко четири брата,

Пакъ на граду отворише врата,

И одоше съ войскомъ по тѣтишу

Крозъ нѣиховихъ седамнестъ нахиѣ,

Првогъ Србскогъ кнеза преварише:

Домамише кнеза Палалию

И у Гроцкой нѣга погубише;

И Станоя кнеза изъ Зеока

Преварише, па га погубише
 У нѣгову двору біеломе.
 Преварише Марка Чарапића,
 Преварише те га погубише;
 И Гагића Јанка булюбашу
 Изъ Болеча села маленога.
 Погубише кнеза Теована
 Изъ Орашя Смедеревске нахе;
 Па и кнеза Петра изъ Ресаве;
 Преварише Миту булюбашу
 Изъ Липовца близу Крагуевца,
 Те и нѣга млада погубише.
 Моравцыма, цркви, допадоше,
 Хаџи - Ђеру туна погубише,
 А Рувима у градъ опремише,
 И у граду нѣга погубише.
 Мехмедъ - ага у Валѣво дође:
 Грбовићъ се бѣше осѣтио,
 Па Грбовићъ на страну побѣже,
 А дође му оборъ - кнезь Алекса
 И дође му Бирчанинъ Илія,
 Обоицу хвата Мехмедъ - ага,
 Біеле имъ савезао руке,
 Па ихъ води на мостъ Колубари;
 А кадъ виђе оборъ - кнезь Алекса,
 Да ће Турцы оба погубити,
 Тадъ онъ рече Фочићъ - Мехмедъ - аги:
 „Господару, Фочићъ - Мехмедъ - ага!
 Поклони ми животъ на мейдану,
 Ево теби шесетъ кеса блага.“
 Мехмедъ - ага говори Алекси:

„Немогу те Алекса пустити
 Да ми дадешъ и сто кеса блага.“
 Аль бесѣди Бирчанинъ Илія:
 „Господару, Фочићъ-Мехмедъ - ага!
 Ево теби и сто кеса блага,
 Поклони ми животъ на мейдану.“
 Вели нѣму Фочићъ Мехмедъ-ага:
 „Небудали, Бирчанинъ-Илія!
 Тко бы горскогъ упустио вука?“
 Мехмедъ-ага викну на целата,
 Целать трже саблю исподъ скута,
 Те Илія одсіече главу,
 А Алекса сѣде на љупрію,
 Па овако поче говорити:
 „Богъ убио свакогъ хришћанина,
 Кои држи вѣру у Турчину!
 Охъ, Якове, мой рођеный брате!
 Ты недржи вѣре у Турчина,
 Ђе с' удесишъ, удри се съ Турцыма.“
 Јошъ Алеска говорити шѣаше,
 Али целать говоритъ недаде,
 Трже саблю, одсѣче му главу,
 Када до два кнеза погибоше
 На љуприн на средъ Колубаре:
 Кнезъ Алекса, Бирчанинъ Илія,
 Хаци-Рувимъ на средъ Биограда,
 Єдногъ дана, а єднога часа,
 Вышъ нѣихъ ярко помрчало сунце,
 Мехмедъ - ага конаку похита,
 Небы л' јошъ когъ Срба застануо,
 Да јошъ бира љекогъ да посѣче;

Алъ кадъ Срби жалость опазише,
 Изъ чаршиѣ на махъ побѣгоше,
 Мехмедъ - аги нивданъ недође,
 Кадъ то виђе Фочићъ Мехмедъ - ага,
 Одмахъ позна, да горе уради,
 И одмахъ се бѣше покајао,
 Алъ се веће доцканъ покаяти,
 Већъ повика дванаестъ делія,
 И Узунъ свога кавецію:
 Чуєте ли мои соколови!
 Брзо добре конѣ посѣдните,
 Пакъ трчите у село Тополу,
 Небы л' Црногъ погубили Ћорѣа,
 Ако ли намъ садъ утече Ћорѣе,
 Нека знате, добра быти неће."
 Кадъ то чуше дванаестъ делія,
 Одмахъ добре конѣ посѣдоше,
 И предъ њима Узунъ кавеція,
 Отидоше у село Тополу,
 У суботу у очи нећелѣ;
 На освитакъ нећелѣи дођоше
 Пріе зоре и бієла дана,
 И Ћорѣійне обколише дворе,
 Ударише съ оба двіе стране,
 А са двіе стране повикаше:
 „Изићъ амо, Петровићу Ћорѣе!“
 Тко ће люта змая преварити?
 Тко ли нѣга спаваћива наћи?
 Ћорѣе є се юнакъ научио
 Пріе зоре свагда уранити,
 Умити се и Богу молити,

И попити по чашу ракіє.
 Бѣше ѿрѣе пріє ураніо
 И отишо у донѣ подруме.
 Када виѣе око куѣе Турке,
 Онѣ се нѣма явити нешѣеде,
 Яви имѣ се млада ѿрѣійница:
 „Да Богѣ съ вама, Турцы, ноѣасѣ быо!
 Шта тражите овѣе у то доба?
 ѿрѣе сада предѣ куѣомѣ быяше,
 Ту садѣ бѣше пакѣ некудѣ отиде,
 А я незнамѣ, кудѣ є отишао.“
 А то ѿрѣе и гледа и слуша.
 Кадѣ є ѿрѣе изброіо Турке,
 Узе доста праха и олова,
 Па изиѣе своєму обору
 Меѣу своихѣ дванаєстѣ чобана;
 А кадѣ доѣе, чобане избуди,
 И овако чобанима рече:
 „Браѣо моя, дванаєстѣ чобана!
 Устаните, оборѣ отворите,
 Изѣ обора ишѣерайте свинѣ,
 Нека иду куда коме драго;
 А вы, браѣо, мене послушайте;
 И шарене пушке подпрашите:
 Ако Богѣ да те се оно стече,
 Што самѣ данасѣ радитѣ науміо,
 Честите ѣу васѣ све учинити,
 Оковати у сребро и злато,
 А у свилу обуѣѣ и кадіву.“
 Сви чобани єдва дочекаше,
 Ишѣераше свинѣ изѣ обора,

Пакъ шарене пушке подпрашише,
 На махъ они за Ћорѣмъ поѣоше.
 Оде Ћорѣ право своме двору;
 А кадъ Турке съ чобанима виѣе,
 Онда Ћорѣ овако говори:
 „Чувте ли дванаестъ чобана!
 Свакій, яко, гледай по Турчина,
 Аль немойте пушака метати,
 Докле моя найпріе непукне,
 Я ѣу гледать Узуна Мехмеда,
 Виѣеѣете, што ѣ' одъ нѣга быти.“
 То изрече Петровиѣу Ћорѣе,
 Земли паде, пушцы огань даде,
 Пуче пушка, остатъ пуста неѣе,
 Ће е гледо Ћорѣе, погодио,
 Мртавъ паде Узунъ са кулаша.
 Кадъ то виѣе дванаестъ чобана,
 На махъ пуче дванаестъ пушака:
 Мртвыхъ паде онѣе шесть Турака,
 Шесторица на коньма побѣже,
 На махъ Ћорѣе викну по Тополи,
 Те сакупи іоште више друштва,
 Све по трагу Турке поѣераше,
 До Сибнице села доѣераше,
 И ту Турцы у ханъ побѣгоше,
 Камень майцы да остати могу!
 Ту ихъ Ћорѣе обколи са друштомъ,
 Па онъ викну у село Сибницу,
 Сибничани сви му долеѣеше;
 Ту се саста стотину юнака,
 На махъ Срби хана запалише,

И троица Туракъ изгорѣше,
 А троица предъ нѣхъ истрчаше,
 И Србини сва три погубише,
 На све стране Ћорѣ кнѣнге посла,
 У свихъ градскихъ седамнестъ нахія,
 На кметове селске поглаваре:
 „Свакій свога убійте субашу;
 Жене, ѣцу у збѣгове крїйте.“
 Кадъ то чуле Србске поглавице,
 На махъ они послушаше Ћорѣ;
 Сви скочише на ноге лагане,
 Припасаше свѣтло оружѣ,
 Свакій свога убише субашу,
 Жене, ѣцу у збѣгъ одведоше.
 Кадъ в Ћорѣ Срблѣ узбунио
 И съ Турцима веће завадио.
 Онда Ћорѣ проѣе крозъ нахїе,
 На попали Турске карауле,
 И обори Турске тевериче,
 И удари на Турске паланке,
 Све паланке онъ Турске попали,
 Женско, мушко, све подъ мачъ удари,
 Тешко Срблѣ съ Турцима завади,
 Турцы мысле, да в рая шала,
 Алъ в рая градовима глава;
 Уста рая, ко изъ землѣ трава,
 У градове саѣераше Турке;
 Трчи Ћорѣ одъ града до града,
 И граѣане свуда довикуе:
 „Чуєте ли, вы Турцы, граѣани!
 На градовма отварайте врата,

Измењъ себе дайте зулумѣаре,
 Акъ хоѣете мирни да будете:
 Да градове цару некваримо;
 Срѣ ако ихъ вы дати неѣете,
 Измењъ себе Турке зулумѣаре,
 Те градове рая начинила,
 Градила ихъ по деветъ година,
 Кадра ихъ е за данъ оборити
 И са царемъ кавгу заметнути;
 А када се съ царемъ завадимо,
 Да устане сви седамъ кралѣва,
 Да насъ мире, помиритъ насъ неѣе:
 Биѣемо се море до еднога.“
 Тадъ граѣани сузе пролѣваху,
 И ѣорѣю вако говораху:
 „Бегъ-ѣорѣе, одъ Србіе главо!
 Даваѣемо, штогоѣъ рая иште,
 Некварите царевыхъ градова,
 Ни са царемъ замеѣите кавге,
 Мы даѣемо Турке зулумѣаре.“
 Па граѣани, устадоше, Турцы,
 На градове отворише врата,
 Измењъ себе даю зулумѣаре,
 Зулумѣаре изѣлице Турке,
 Предаю ихъ у Србиньске руке.
 Боже милый и Богородице!
 Када Срби докопаше Турке
 Зулумѣаре у біеле руке,
 Па ихъ сташе Срби разводити
 Преко поля безъ свіеихъ альина:
 Безъ ѣурака и безъ антерія,

Безъ сарука, у малымъ капама,
 Безъ чизама и безъ єменія;
 Голе, босе топузима туку:
 „Море, баша! камъ пореза наша?“
 У по поля Ћорђе саблю вади,
 Зулумћарске одсієца главе,
 А кадъ Ћорђе изсієче Турке,
 Изсієче Турке зулумћаре,
 Онда Ћорђе у градове уђе;
 Што бы Туракъ по градовма бѣлымъ,
 Што бы Туракъ за сѣче, изсѣче;
 За предає што бы, то предаде;
 За крштєня што бы, то искрсти.
 Кадъ є Ћорђе Србиомъ завладо,
 И Србию крстомъ прекрстио,
 И своіємъ криломъ закрилио
 Одъ Видина пакъ до воде Дрине,
 Одъ Косова те до Биограда,
 Вако Ћорђе Дрини говорио:
 „Дрино водо! племенита међо
 Измеђъ Босне и измеђъ Србіє!
 Наскоро ће и то време доћи,
 Када ћу я и тебека прећи,
 И честиту Босну полазити.“

(З а б а в а).

Међъ таласима.

Сунце мило, топло, свия своє скуте,
 У море се спушта, све свршава путе.
 Многи погледъ нѣга у постелю прати,
 Ма сутра га многи неће дочекати!

А мене за њиме ноге носе лаке,
 Трчимъ да му златне све поватамъ ждраке:
 Па са оне морске стрмене обале
 Слетимъ као муня на дебеле вале,
 А таласи бистри ко да су одъ росе,
 Примаю ме къ себи и далъ ме носе;
 Ма гле, како с' радо я у њима купамъ!
 По њима се валямъ, рукама иј лупамъ,
 Стотинама свуда край мене иј има:
 Ђданъ ме остави а другій ме прима.
 Гдекои намрштень, гдекои се смеши,
 Одъ гдекога презнемъ, тако с' накостреши,
 Гдекои ме свлада и покрие свега,
 Гдекои с' улеже и пред-а-мноу бега,
 Ко да помоћ нуди гдекои с' примакне,
 Пружимъ къ њму руке — алъ онъ се измакне:
 Па чакъ иза мене опетъ се появи,
 Осврће с' и гледа да л' се я удави?
 Алъ я снаге доста у рукама имамъ,
 Па се текъ осменемъ, и све далъ пливамъ;
 — Докъ се часакъ тако међъ таласи бавимъ,
 А я на сунашце већъ и заборавимъ.

Пасъ и њгова сенка.

Ђдномъ, пасъ овчарски комадъ меса нађе,
 Па да бы на само поѳо га слађе,
 Понесе г' у зубма покрай ѳдне реке,
 Кадъ, у води, згледа образъ своѳ сенке,
 А њму с' учини: друго псето има
 Млого већій комадъ у своимъ зубима.
 Зато лапне зубма, да дочепа сенку,
 А комадъ изъ уста падне му у реку;

Комадъ мяса одма на дно реке оде,
 Зачуђено псето остане край воде.
 — Млого людій има кои прођу луђе,
 Кадъ се полакоме на иманѣ туђе,
 Пословица каже: „кои тражи веђе,
 Тай изгуби често и оно изъ вређе.“

Медведъ и Пчеле.

Еданшутъ се медведъ полако прикраде,
 До кошњице едне и медъ вадитъ стаде;
 Докъ га пчела една у губицу боцне,
 А онъ се налоти и зубима шклоцне,
 Па шчепа кошњицу — како с' быо пого —
 О землю е лупи што е игда мого,
 Тадъ полети свака изъ кошњице пчела,
 Где га коя стигла онде га уела.
 Страшно изуеданъ медведъ говораше:
 „Млого болъ за ме несређногъ бејаше,
 Да самъ отрпео ону малу штету,
 Него што на свима потеря освету.“

Чврчакъ и мрави.

Када зима дође, оде цветъ и трава,
 Гладанъ чврчакъ пође у гости кодъ мрава:
 Молио иј лепо у своему яду,
 Да му мало ране преко зиме даду.
 Питали га мрави: „Где си до садъ быо?
 Шта си цело лето у полю чинио?“
 А сирома чврчакъ обинѣ незнао,
 Рече: „Я самъ летосъ у полю свирао.“
 Тадъ повичу мрави: „Наполъ се витлай!
 Кадъ си летосъ свиро, а ты сада играй.“
 — Тако и свакъ прође, кои младъ благуе:
 У младость благуе, у старость гладуе.

СПОМЕНИ ИЗ НАЈМИЛИЈИХ ДАНА.

Прва жеља Србину.

Сини сунце! да огрејем руке,
Да потерам по Косову Турке!

Прва клетва.

Ко невиди дугу
И Косовску тугу —
Невидла га мајка,
До суђена данка!

БОЖИЊНЕ РАДОСТИ.

Глас о рођењу Крстовом.

Анђеле Гавриле!
Иди тамо куд ти реко,
Нити близу ни далеко,
Већ до двора Давидова:
Там се Дева породила;
Криста Бога повијала
У свилене пеленице
И у златне одеждице.

Поруке Божићу.

Поручује Варица Божићу,
Да јој пошље од прасца ножицу,
Да зачини варицу шеницу.

Жељно очекивање Божића.

Данас дан, сутра дан,
 Прекосутра Бадњи дан,
 Заносутра Божић!
 У Божића три ножића:
 Једним сече печеницу,
 Другим сече чесницу,
 Трећим пије вино.

Божићни Дари.

Божић, Божић, бата!
 Носи киту злата,
 Да позлати врата,
 И обоја подвоја,
 И сву кућу до краја!

Дошао Божић!

Ја сам мала Ката,
 Отворте ми врата!
 Да ви нешто ново кажем:
 Родио се Исус Кристос!

Народски тропар Васкрсу.

Ристос, Васкрс,
 Из мртви!
 Самртни му самрт
 Поправо!
 И сушти му ва гроб
 Живодарово!

ЦРКВЕНСКА ПИСМА.

Црквенске књиге како су једанпут написане, тако су остале и до дан данас. Оне се више и не пишу руком, него се само штампају. С тога је нама за читање црквенске писме доста: познати само штапања црквенска слова; (а и рукописна су готово као и штапања, само што су мало округластѣја од њих). Ево свију штапањих црквенских слова, каква су и како се по имену зову.

Велика и мала
штапања црквенска слова:

Аа Бб Вв Гг Дд Ђђ
Аз буки вѣди глагол добро јесте

Жж Сс Зз Ии й Іі Кк
живјете зѣло земља иже иже со и како
слитноју

Лл Мм Нн Оо Пп Рр
људи мисљете наш он покој рци

Єс Тт њ Оуу Фф Хх

слово твердо ук у ферт хіер

Ѡѡ Цц Чч Шш Щщ

от ци черв ша шча

Ѣ ѣ Ѧ ѧ Єє Юю Ѡѡ

іер іери іер іаѣ іе іу о
дебело танко

Ѫѫ Ѭѭ Ѯѯ Ѱѱ Ѳѳ Ѵѵ.

іа кси пси тита нжица.

А има црквенских штампаних слова и од ова-
ке руке:

Аа Бб Вв Гг Дд Єє Жж Сс Зз Нн

Іі Кк Лл Мм Нн Оо Пп Рр Сс Тт њ

уу Фф Хх Цц Уу Шш Щщ њ њ њ

ѡ Ѡѡ Ѫѫ Ѭѭ Ѯѯ Ѱѱ Ѳѳ Ѵѵ.

(О помена. Где су овде само мала слова,
за њих ваља знати, да се њима ниједна реч непо-
чиње, па зато се она и непишу велика но само
мала).

Као што видимо, осим *ћ*, *к*, и *џ*, сва остала слова из старинске српске писме налазе се и у црквенској писми, само што у црквенској писми имају још и нека друга. Како се ова друга читају то ћемо видети мало ниже, а она се читају као и у старинској српској писми, осим само неколико њих у неким приликама које ћемо овде одмах показати; ево их:

И=И; то јест *ї* и *и* (без слитне) кад су једно до другог, нечитају се као: *ии*, него као: *и*, у свима оним речма, којима се за људе или за ствари — које су, као, мушке (и то кад их је више на броју) — казује какве су, или чије су, или одакле су:

царіе земстїи, тїи судѣшїи, сїи мертвїи, живѣшїи, источницѣ воднїи, юнцѣ тѣчнїи, свѣрїе дѣбравнїи, сынове Божїи, сынове челоувѣчестїи, владыки вѣдомстїи, князи Моавїтстїи, гради Іудейстїи, людїе вѣоїопстїи.

Ѣ=Ѣ; то јест *ѣ* изговара се као: *е*, свагда, кад долази после каквога іасника:

моѣ, моѣгѡ, твоѣа, людїе, царїе, согрѣшенїе, царствѣетѣ, водрствѣетѣ.

Ѧ=З у речи: Ізраиль (изговори: Израиль).

Ѣ=Ъ. У многим црквеним речима пише се на крају *ѣ*, а реч се чита, као кад би у место *ѣ* било *ѣ*, или боље казати, као да ниједног од њих нема:

Господѣ, червѣ, пламень, камень, мечѣ, аминѣ, есмѣ, пѣтѣ, сѣтѣ.

ВЪ=ВО. Кад въздође пред речма, где га је тешко тако изговарати, онда се въз може читати =во, н. п. у речи:

ВЪ ВЪШНИХЪ=ВО ВЪШНИХЪ.

А она слова — што их у црквенској писми више (него у српској старинској) има — ево како се читају:

Ѣ	чита	се	свуда	као	.	.	.	З
Ѹ	”	”	”	”	.	.	.	У
Ѡ	”	”	”	”	.	.	.	ОТ
Ѣ	”	”	”	”	.	.	.	ШЧ
Ѡ	”	”	”	”	.	.	.	О
Ѣ	”	”	”	”	.	.	.	КС
Ѣ	”	”	”	”	.	.	.	ПС
Ѡ	”	”	”	”	.	.	.	Т

О п о м е н а. По правом реду казати: ми Срби треба слово Ѣ да читамо =шт, као што наши стари свештеници тако и чине; а што многи данас Ѣ изговара =шч, то је по руски.

Г.

За г ваља запамтити, да се она двојако чита: кад пред њом или после ње долази јасан глас, чита се као в; а кад ни пред њом ни после ње не долази јасан глас, онда се чита као и; па овако остаје и онда, кад се једна реч састави с другом и у том састављању дође јасан глас до г, која се пре тога изговарала као: и.

Примери на горња правила.

Ѣ=З. Сло, слость, слаа, злыхъ, слобожный, сладѣи, смїи, свѣрь, слакъ,

свѣзда, слова, ослобленіе, (сѣлаw),
селіе.

Ѹ=Ѹ. ТрѸсѸ, всюдѸ, звѸкѸ, прошѸ, бѸдѸтъ,
сѸдити, рѸка, недѸги.

Ѡ=от. ѠтвергаетѸ, Ѡ свѣта, Ѡ скверны,
Ѡврати, Ѡ лица, не Ѡими, Ѡ мене,
Ѡвержи, Ѡверзеши.

Ѳ=шч. ИмѸѲѸ, просвѣщающе, зраѲихѸ,
ѲедрѸ, общество, ведѸѲихѸ, сокро-
вище, ноѲію, взыскающій.

Ѡ=о. Ѡстави, Ѡскненіе, Ѡчисти, акѠ, Ѡ
насѸ, предѠхрани, всакагѠ, заѠ-
вѣдѸ.

Ѷ=кс. ѶлеѶандерѸ, ѶлеѶандріа, ѶлеѶій, Ѷа-
ѶімѸ, ѶртаѶерѶѸ, оѶіа, ѶнііѶѸ, Ѷе-
нііѶѸ, ѶноѶраѶѸ, ѶрѶаѶадѸ, Ѷеніа,
(ѶѸѶентій, ѶѸѶраѶіа, ѶѸдоѶіа), Ѷено-
ѶонтѸ.

Ѳ=пс. Ѳалтирь, ѲаломѸ, ѲалмонѣвецѸ,
ѲамѲонѸ, РаѲакѸ, МоаѲаѸѸ, ѲарѸ,
ѲамѲакій, (ѲѸѲѸхій, ѲпокалѸѲисѸ).

Ѡ=т. Ѡома, ѠеодорѸ, ВиѠлеемѸ, На-
ѠанѸ, МарѠа, ФилоѠей, МаѠей,
анаѠема, ѠѠѠнская (гора), ѠаворѸ,
ѠѠанасій, ѠавѠѠѸ, каѠѠѠасіа.

Ү=в. ВҮангеліе, ВҮангелістѣ, ПаҮелѣ, ВҮ-
геніа, деҮітѣ, ВҮгеній, ВҮей, ВҮсисѣ,
НаҮинѣ, ИсаҮѣ, ВҮнарѣ, НаваҮѣ, В-
га, ВҮхаристіа, ВҮдокіа, (ВҮ.ѡ.Үмій).

Ү=и. Ужица, үсшпѣ, мҮро, мҮроносица,
ВҮҮпетѣ, сҮмволѣ, үностасѣ, мҮро-
помазаніе, БавҮлонѣ, ТҮрѣ, ВҮсҮрїа,
КҮрѣ, ВҮссонѣ, кҮмвалѣ, тҮмпанѣ;
ПолҮҮктій (*сасшавлѣно из полҮ*
и еҮктій), полҮҮелей (*сасшавлѣно*
из полҮ и елей).

О п о м е н а. Само у речи: Моусей неизговара
се Ү ни као в ни као и, него као ј.

СКРАЋЕНЕ РЕЧИ У ЦРКВЕНСКИМ КЊИГАМА.

У старо доба није било хартије, него се пи-
сало на штављеној кожи; а није било ни штампа-
рије, већ се морало — све слово по слово — ру-
ком исписивати, кад се хтела књига написати. —
То је био и врло скуп и врло дангубан посао. За-
то, да би се штогод уштедило и у арчу и у вре-
мену, скраћивали су у црквенским књигама све оне
речи, које се у молитвама и осталој црквенској ча-
танији често спомињу или су инако уз друге ре-
чи познате, те се у напред могу поред њих
погодити. Те речи овако су скраћене. Место да
се исписала сва слова, која би у њима ваљало ис-
писати, написано је само неколико од тих слова,
а озго изнад њих записан је по неки знак, те да
се при читању сетимо, да реч није цела исписана,
али да је ваља целу изговорити. — Ево за при-
мер таквих скраћених речи:

Ц е л е:

А.

Ангелъ
 Ангелскій
 Архангелъ
 Архангелское
 Апостолъ
 Апостолскую

Б.

Богъ
 Бога
 Богови
 Богородица
 Богородице
 Богородицы
 Боже
 Божество
 Божіа
 Благъ
 Блаже
 Благамъ
 Благодать
 Благодатнаа
 Благословенъ
 Благословена
 Благословаше

С кра ѣ н е:

Ангелъ
 Ангелскій
 Архаггелъ
 Архаггелское
 Аплаъ
 Апласкую

Бгъ
 Бга
 Бгови
 Бца
 Бце
 Бцы
 Бже
 Бжество
 Бжіа
 Блгъ
 Блже
 Благамъ
 Блгодать
 Блгодатнаа
 Блгословенъ
 Блгословена
 Блгословаше

Целе:

В.

Владыка
 Владычество
 Владичица
 Воскресеніе
 Воскресеніа
 Воскреснѣтъ
 Воскресшагѡ
 Вочеловѣчшася
 Всыновленіе

Скраћене:

Влака
 Влачество
 Влачица
 Воскрѣніе
 Воскрѣніа
 Воскрѣнѣтъ
 Воскрѣшагѡ
 Вочлѣвѣчшася
 Всыновленіе

Г.

Глаголъ
 Глаголю
 Господь
 Господа
 Господи
 Господень
 Господня
 Господство
 Госпожа
 Госѡдарь

Глѣ
 Глѡ
 Гдѣ
 Гда
 Гди
 Гднѣ
 Гднѧ
 Гдтво
 Гжа
 Гдрѣ

Д.

Давїдъ
 День
 Дѡхъ
 Дѡха

Дѣдъ
 Днѣ
 Дѡхъ
 Дѡа

Целе:

Скраһене:

Д.

Дѹша
Дѣва
Дѣвица
Дѣво
Дѣвы
Дѣвство

Дѹша
Дѣва
Дѣца
Дѣво
Дѣвы
Дѣтво

Б.

Бѹгангеліе
Бѹгангелістѹ
Бѹпѣскопѹ

Бѹгліе
Бѹглістѹ
Бѹпкпѹ

И.

Имарекѹ

Имкѹ

І.

Іерѹсалимѹ
Іерѹсалимль
Іисѹсѹ
Іисѹса
Іисѹсови
Іеранль

Іерлимѹ
Іерлимль
Іисѹ
Іиса
Іисови
Іиль

К.

Крестѹ
Креститель
Крещеніе

Крѹтѹ
Крѹтитель
Крѹщеніе

Целе:

Скраһене:

Д.

Любомудръ
людскій

любомръ
люскій

М.

Маріа
Маріе
Маріи
Мати
Милосердіе
Милость
Милостына
Младенецъ
Молитва
Молитвами
Молитвъ
Мудрость
Мученикъ
Мѣсць

Мрїа
Мрїе
Мрїи
Мти
Мрдїе
Мать
Матына
Манць
Матва
Матвами
Матвъ
Мрсть
Мчникъ
Мць

Н.

Небесъ
Небеса
Небеси
Небесный
Небесѣхъ

Нбсъ
Нбса
Нбси
Нбный
Нбсѣхъ

Ц е л е:

С к р а ѣ н е:

Н.

Н Е Б О

НѢ О

Н Е В Ѹ

НѢ Ѹ

Н Е Д Е Л А

НѢ А

Н Ы Н Ѣ

НѢ Ѣ

О.

О Т Е Ц Ѣ

ОѢ Ц

О Т Е Ч Ъ

ОѢ Ч

О Т Е Ч Е С Т В О

ОѢ С Т В О

О Т Ц А

ОѢ А

О Т Ц Е М Ѣ

ОѢ М Ѣ

О Т Ц Ѹ

ОѢ Ѹ

О Т Ч Е

ОѢ Е

П.

П О Н Е Д Е Л Н И К Ѣ

ПѢ А Н И К Ѣ

П Р А В Е Д Е Н Ѣ

ПѢ В Н Ѣ

П Р Е Д Т Е Ч А

ПѢ Р Т Е Ч А

П Р Е М Ѹ Д Р О С Т Ъ

ПѢ Р М Р О С Т Ъ

П Р Е П О Д О Б Е Н Ѣ

ПѢ Р И Б Е Н Ѣ

П Р Е С В А Т Ѣ

ПѢ С Т Ѣ

П Р Е С В А Т А

ПѢ С Т А

П Р Е С В А Т Ѹ Ю

ПѢ С Т Ѹ Ю

П Р Е С В А Т Ѣ И

ПѢ С Т Ѣ И

П Р Е С Т О Л Ѣ

ПѢ Т О Л Ѣ

Ц е л е:

С к р а ѣ н е:

П.

Присно
Присносущный
Пророкъ

Прѣно
Прѣносущный
Прокъ

Р.

Рождество
РождествѸ

Рѣтво
РѣтвѸ

С.

Свѣтъ
Свѣта
Свѣтагѡ
Свѣтина
Свѣтителъ
Свѣтитса
СвѣтѸю
Свѣщеникъ
Сердце
Смерть
Смертїю
Солнце
СолнцѸ
Спасъ
Спаса
Страсть

Сѣтъ
Сѣта
Сѣтагѡ
Сѣтина
Сѣтителъ
Сѣтитса
СѣтѸю
Сѣщеникъ
Сѣрце
Сѣмръть
Сѣмрътїю
Сѣлнце
СѣлнцѸ
Сѣпсъ
Сѣпса
Сѣтрѣтъ

Целе:

Скраћене:

Б.

Бынъ
 Бына
 Быномъ

Бѣнъ
 Бѣна
 Бѣномъ

Т.

Трижди
 Трисвѣтое
 Троица
 Троицѣ
 Троицѣ

Три
 Трисѣтое
 Трѣца
 Трѣцѣ
 Трѣцѣ

Оу.

Оученикѣ
 Оученикомъ
 Оучитель

Оучѣникѣ
 Оучѣникомъ
 Оучѣтель

Х.

Христа
 Христе
 Христѣанъ
 Христово
 Христосѣ
 Христомъ

Хрѣта
 Хрѣте
 Хрѣтѣанъ
 Хрѣтово
 Хрѣтосѣ
 Хрѣтомъ

Ц.

Царь
 Царю
 Царица

Црѣь
 Црѣю
 Црѣца

Целе:

Скраһене;

Ц.

Царскій
Царствіе
Царствію
Церковь

Црскій
Црствіе
Црствію
Црковь

Ч.

Человѣкъ
Человѣчъ
Честь

Члкъ
Члчъ
Чтъ

Є.

Єстество

Єство

Ради читања црквенскихъ кнѣга.

МУДРОСТИ ПРОРОЧКЕ.

Начало премудрости страхъ Гдѣнь. Не
ѡрецыса благотворити требующемъ, егда
имать рука твоя помогати. Гдѣ гурдымъ
противитса, смиреннымъ же даеть благо-
дать.

Снъ премудръ веселитъ оца: снъ без-
уменъ печаль матери. Ѡ многословіа не из-
бѣжиши грѣха: щадай же устнѣ, разуменъ
будеши.

ЛУЧШЕ МУЖЪ ДОЛГОТЕРПЛИВЪ ПАЧЕ КРѢП-
КАГѠ, УДЕРЖИВААЙ ЖЕ ГНѢВЪ, ПАЧЕ ВЗЕМЛЮ-
ЩАГѠ ГРАДЪ.

МИЛУАЙ НИЩА, ВЗАИМЪ ДАЕТЪ БГОВИ,
ПО ДААНІЮ ЖЕ ЕГѠ ВОЗДАСТСА ЕМУ.

ЦРЬ ПРАВЕДЕНЪ ВОЗВЫШАЕТЪ ЗЕМЛЮ: МУЖЪ
ЖЕ ЗАКОНОПРЕСТУПНИКЪ РАСКОПОВАЕТЪ. ЦРЮ
ПОСАДШАЮЩУ СЛОВЕСЕ НЕПРАВЕДНА, ВСИ ИЖЕ ПОДЪ
НИМЪ, ЗАКОНОПРЕСТУПНИЦЫ.

ЖЕНА БЛАГОДАТНА ВОЗНОСИТЪ МУЖУ СЛА-
ВУ. ЖЕНА МУЖЕСТВЕННАА ВЪНЕЦЪ МУЖУ СВО-
ЕМУ: ИКОЖЕ ВЪ ДРЕВѢ ЧЕРВЬ ТАКѠ МУЖА ПО-
ГУБАЕТЪ ЖЕНА СЛОТВОРНАА.

ИСТОЧНИКЪ ПРЕМУДРОСТИ СЛОВО БОЖІЕ
ВЫШНИХЪ, И ШЕСТВІА ЕА ЗАПѠВѢДЫ ВѢЧНЫА.

ВСѢМЪ СЕРДЦЕМЪ ТВОИМЪ ПРОСЛАВЛАЙ
ОЦА ТВОЕГѠ, И МАТЕРНИХЪ БОЛѢЗНЕЙ НЕ ЗАБУДИ.

БО ВСѢХЪ СЛОВЕСѢХЪ ТВОИХЪ ПОМИНАЙ
ПОСАДНАА ТВОА, И ВО ВѢКИ НЕ СОГРѢШИШИ.

НЕ ДАЖДЬ ЖЕНѢ ДУШИ ТВОЕА, ЕЖЕ ПРЕВЗЫ-
ТИ ЕЙ НАДЪ КРѢПОСТЬ ТВОЮ. НЕ ШТАВЛАЙ
ДРУГА СТАРАГѠ, НОВЫЙ БО НѢСТЬ ТОЧЕНЪ ЕМУ.

ДАЖДЬ БЛАГОЧЕСТИВОМУ, И НЕ ЗАСТУПАЙ
ГРѢШНИКА. ДОБРО СОТВОРИ СМиренному, И НЕ
ДАЖДЬ НЕЧЕСТИВОМУ.

Предъ челоуѣкомъ животъ и смерть,
и еже аще изволитъ, дастся ему.

Лучше единъ праведникъ, нежели ты-
сяча грѣшникъ, и умрети безчадномъ, не-
жели имѣти чада нечестива.

Гдѣ созда ѿ земли члѣвѣка, и паки
возврати его в' ню.

Ѹзрака познанъ бѣдетъ мѹжъ, и сретѣ-
нїемъ лица познанъ бѣдетъ умный. Удѣ-
ланїе мѹжа, и смѣхъ збѣшвѣ, и стѹпы члѣвѣ-
ка возвѣстатъ, иже ѿ немъ. Есть шѣ-
личенїе, еже нѣсть красно, и есть молчай,
и той мѹдръ.

Нѣсть богатство лучше здравїа тѣле-
снаго, и нѣсть веселїе паче радости сердеч-
наго.

Сѣлъ ли еси при трапезѣ велицѣй, не
разверзи на ней гортаны твоегѡ.

Вократи слово, малими многа изгла-
голи: вѣди якѡ вѣдый, и вкупѣ молча.

Чадъ грѣшныхъ погибнетъ наследїе, и
с' сѣменемъ ихъ вынѹ поношенїе.

АПОСТОЛ НА БОЖИЙ.

Егда прїиде кончина лѣта, посла Бгъ,
Сна своего [единороднаго], раждаемаго ѿ

ЖЕНЫ, БЫВАЕМА ПОД ЗАКОНОМЪ: ДА ПОДЗА-
КВННЫА НСКУПИТЪ, ДА ВСНОВЛЕНІЕ ВОСПРІИМЕМЪ.
И ПОНЕЖЕ ЕСТЕ СНОВЕ, ПОСЛА БГЪ ДХА СНА
СВОЕГѠ ВЪ СЕРДЦА ВАША, ВОПІОЩА: ЯВВА ОЧЕ.
ТѢМЖЕ УЖЕ НѢСИ РАВЪ, НО СІЪ: АЩЕ ЛИ ЖЕ
СІЪ, И НАСЛѢДНИКЪ БЖІИ ІІСЪ ХРТОМЪ.

ЈЕВАНГЕЛЪЕ О ДЕЦИ.

Во время оно, приношахѸ ко Іисови дѣ-
ти, да коснется ихъ: ученицы же преша-
хѸ приносящилъ. Видѣвъ же Іисъ, негодо-
ва, и рече имъ: ѡставите дѣтей приходи-
ти ко мнѣ, и не браните имъ, тацѣхъ во
естъ црѣвіе БЖІЕ. Яминь глаю вамъ: иже
аще не пріиметъ црѣвіа БЖІА ИКѠ ОТРОЧА,
НЕ ИМАТЬ ВНИТИ ВЪ НЕ. И ѡБЪЕМЪ ИХЪ, ВОЗ-
ЛОЖЪ РѸЦѢ НА НИХЪ, БЛГОСЛОВІАШЕ ИХЪ.

ПСАЛМЕ ДАВИДОВЕ.

Плаженъ мѸжъ, иже не иде на совѣтъ
нечестивыхъ, и на пѸти грѣшныхъ не ста,
и на сѣдалищи гѸбителей не сѣде:

Но въ законѣ ГДНИ вола егѠ, и въ
законѣ егѠ поучится день и нощь.

И бѸдетъ икѠ древо насажденое при
исходившихъ водъ, еже плодъ свой дастъ во

время своё, и листъ его не упадетъ, и сва
еліка еще творитъ, успеетъ.

Не такъ нечестивіи, не такъ: но какъ
пахъ, егоже возметаетъ вѣтръ въ лица земли.

Оего ради не воскреснутъ нечестивіи на
судъ, ниже грѣшницы въ советъ праведныхъ.

Какъ вѣсть Гдѣ путь праведныхъ, и
путь нечестивыхъ погибнетъ.

Гдѣ, кто обитаетъ въ жилищи твоѣмъ
или кто вселится во святую гору твою;

Ходай непороченъ, и делай правду,
глаголай истину въ сердце своемъ.

Иже не устави языкомъ своимъ, и не
сотвори искреннему своему зла, и поношение
не приютитъ на ближнихъ своихъ.

Оуничженъ есть предъ нимъ лжливый,
и бошьяжеса Гда славитъ: кленыйся ис-
креннему своему, и не шметася.

Сребра своего не даде въ лихвъ, и
мзды на повинныхъ не приютитъ, творай
сѣ не подвижится во вѣкъ.

На рѣкахъ Бавглѣнскихъ, тамъ ск-
дохомъ и плакахомъ, вегда помянути
намъ Оіѣна.

На вѣрвіихъ посредѣ егѡ ѡбѣсихомъ
Органы наша.

Икоу таму вопросиша ны, плѣншии насъ,
ѡ словесѣхъ пѣсней, и вѣдшии насъ ѡ пѣ-
ніи: воспойте намъ ѡ пѣсней Сиѡнскихъ.

Какъ воспоемъ пѣснь Гдню на земли
чуждей;

Ище забуду тебе Іерусалиме, забвена
буди десница моя.

Припни азъкъ мой гортани моему,
ище не поману тебе, ище не предложу Іеру-
салима, икоу въ началѣ веселїа моего.

Помани Гди сыны Ѳдѡмскїа въ день
Іерусалима, глаголющїа: истощайте, исто-
щайте до ѡснованїи егѡ.

Дщи Бавїлѡна Ѳкаанна, блаженъ иже
воздасть тебѣ воздаанїе твоѡ, еже возда-
ла еси намъ.

Блаженъ иже иметъ и развѣетъ мла-
денцы твоѡ ѡ камень.

МОЛИТВЕ.

Оче нашъ.

Оче нашъ, иже еси на небѣхъ, да
стїтца имя Твоѡ, да прїидетъ црѣтвіе Твоѡ,
да бѣдетъ воля Твоѡ, икоу на небси, и на

ЗЕМЛѢ. ХЛѢБЪ НАШЪ НАСѢЩНЫЙ ДАЖДЬ НАМЪ
ДНЕСЬ, И ѠСТАВИ НАМЪ ДОБРИ НАША, ЯКОЖЕ
И МЫ ѠСТАВЛЯЕМЪ ДОЛЖНИКѢМЪ НАШЫМЪ:
И НЕ ВВЕДИ НАСЪ ВО ИСКУШЕНІЕ, НО ИЗБАВИ
НАСЪ Ѡ ЛѢКАВАГѢ.

БѢ ДѢО.

БѢ ДѢО, РАДУЙСЯ, БЛАГОДАТНАА МРІЕ,
ГДЬ СЪ ТОВОЮ: БЛАГОВОЕННА ТЫ ВЪ ЖЕ-
НАХЪ И БЛАГОСЛОВЕНЪ ПЛОДЪ ЧРЕВА ТВОЕГѢ:
ЯКѢ ОЦА РОДИЛА ЕСИ ДУШЪ НАШИХЪ.

ВѢРЮ.

ВѢРЮ ВО ЕДИНАГО БГА, ОЦА, ВСЕДЕР-
ЖИТЕЛА, ТВОРЦА НЕБЪ И ЗЕМЛѢ, ВИДИМЫМЪ ЖЕ
ВСѢМЪ И НЕВИДИМЫМЪ.

И ВО ЕДИНАГО ГДА ІІСА ХРТА, СНА БЖІА,
ЕДИНОРОДНАГО, ЯКЕ Ѡ ОЦА РОЖДЕННАГО, ПРЕЖ-
ДЕ ВСѢХЪ ВѢКЪ: СВѢТА Ѡ СВѢТА, БГА ИСТИН-
НА, Ѡ БГА ИСТИННА, РОЖДЕННА, НЕ СОТВОРЕН-
НА, ЕДИНОСѢЩНА ОЦѢ, ЯКЕ ВСА БЫША.

НАСЪ РАДИ ЧЛѢКЪ, И НАШЕГѢ РАДИ СПА-
СЕНІА СШЕДШАГО СЪ НЕБЪ, И ВОПЛОТИВШАГОСЯ
Ѡ ДХА СГА, И МРІИ ДѢУ, И ВОЧЛѢКШАСЯ.

РАСПАТАГО ЖЕ ЗА НЫ ПРИ ПОНТІЙСКЫМЪ
ПІЛАТѢ, И СТРАДАВША И ПОГРЕБЕННА.

И ВОСКРШАГО ВЪ ТРЕТІИ ДЕНЬ ПО ПИСА-
НІЕМЪ.

И возше́дшаго на нѣбса, и сѣдѣща ѿде-
снѣю о́ца.

И паки гра́дѣщаго со славою сѣдѣти
живымъ и мѣртвымъ, егѡже црѣвию не бѣ-
детъ конца.

И въ Дѣа сѣаго, Гѣа, животворѣщаго,
иже ѿ о́ца исходѣщаго, иже со о́цемъ и
сномъ спокланѣма и славима, глаголаша-
го пророки.

Во е́динѣ, сѣю, соборнѣю, и аплскѣю
црковѣ.

Исповѣдѣю е́дино крѣщеніе, во ѡставлѣ-
ніе грѣхѡвъ.

Чаю воскрѣнѣ мѣртвыхъ.

И жизни бѣдѣщаго вѣка, а́минь.

ТРОПРИ.

На Божиѣ.

Рождество твоѣ Христе Бѡже нашъ, воз-
сѣа мѣрови свѣтъ разѡма: въ немъ бо звѣ-
здамъ слѡжащѣи, звѣздѡю оѡчахѣса, тебѣ
кланатиса соанцѣ правды, и тебѣ вѣдѣти
сѣ высотѣ востѡка: Гѡсподи слава тебѣ.

На Богоявѣе.

Во Ѳорданѣ крѣщающѣса тебѣ Гѡсподи,
Тройчѣское иѡвѣса поклѣненіе: родѣтелевъ бо

ГЛА́СЪ СВИДѢТЕЛСТВОВАШЕ ТЕБѢ, ВОЗАЮБЛЕНАГО
 ТА СЫ́НА ИМЕНѢА: И ДУ́ХЪ ВО ВИДѢ ГОЛУБИ́-
 НѢ, ИЗВѢСТВОВАШЕ СЛОВЕСЕ́ ОУТВЕРЖДѢНІЕ:
 И́ВЛЕЙСА ХРИСТЕ́ БО́ЖЕ, И МІРЪ ПРОСВѢЩЕН
 СЛА́ВА ТЕБѢ.

На Врбищу.

О́БЩЕЕ ВОСКРЕСѢНІЕ ПРѢЖДЕ ТВОЕ́А СТРА́СТИ
 У́ВѢРА́А, ИЗЪ МЕРТВЫХЪ ВОЗДВИ́ГЛЪ ЕСИ́ ДА́-
 ЗАРА ХРИСТЕ́ БО́ЖЕ: ТѢ́МЖЕ И МЫ, И́КЪ О́ТРО-
 ЦЫ ПОВѢ́ДЫ ЗНА́МЕНІА НОСЯ́ЩЕ, ТЕБѢ́ ПОВѢ́ДИ-
 ТЕ́ЛЮ СМѢ́РТИ ВОПІ́ЕМЪ: О́СА́ННА ВО ВЫШНІ́ХЪ,
 БЛАГО́СЛОВЕНЪ ГРА́ДЫИ ВО ИМА́ ГОСПО́ДНЕ.

На Васкрс.

ХРИСТО́СЪ ВОСКРЕ́СЕ ИЗЪ МЕРТВЫХЪ, СМѢ́Р-
 ТІЮ СМѢ́РТЬ ПОПРА́ВЪ, И СЪ́ЩЫМЪ ВО ГРОБѢ́ХЪ
 ЖИВО́ТЪ ДА́РОВА́ВЪ.

На Преображење.

ПРЕОБРА́ЗИЛСА́ ЕСИ́ НА ГОРѢ́ ХРИСТЕ́ БО́-
 ЖЕ, ПОКА́ЗАВЫИ УЧЕНИ́КЪМЪ ТВОИ́МЪ СЛА́ВУ
 ТВОЮ́, И́КЪЖЕ МОЖА́ХУ: ДА ВОЗСІ́ДЕТЪ И́ НАМЪ
 ГРѢ́ШНЫМЪ СВѢ́ТЪ ТВО́И ПРИНОСѢ́ЩИИИ, МО-
 ЛІ́ТВАМИ БОГОРÓДИЦЫ́, СВѢ́ТОДА́ВЧЕ СЛА́ВА
 ТЕБѢ́.

Б У К В А Р

ЗА

ПИСАЊЕ И ЧИТАЊЕ БРОЈЕВА.

Кад бројимо, ми изговарамо бројеве, редом један за другим, овако:

један, два, три, четири, пет, шест, седам, осам, девет, десет, једанаест, дванаест, тринаест — и тако даље.

Као што видимо, ми бројеве исказујемо речма и можемо их написати словима, онако како их изговарамо — као и све остале речи.

Но тако исписивати читаве речи, којима бројеве изговарамо, било би врло дангубно; а баш у рачунима (особито где су велики и итни послови) хоће се (као што знамо) велика брзина.

С тога је сасма незгодно писати бројеве словима онако како их изговарамо. — Ко хоће да се о томе увери, нека огледа тим начином записати, на пример, само неколико дугова и то не Бог зна како великих, па ће видети како то споро иде. Ево да кажемо на прилику:

Имам да примам:

од једнога — пет иљада девет стотина четрдесет и шест (гроша);

од другога — дванаест иљада девет стотина седамдесет и три (оке жита);

од трећега — деветнаест иљада осам стотина деведесет и два (комада проштаца);

од четвртог — петнаест иљада шест стотина тридесет и седам (ока шишарке);

од петога — тридесет и четири иљаде две стотине осамдесет и пет комада (јексера).

могли одієданпут исказати, него би морали најпре све црте редом преброїти, па тек са последњом цртом изрећи који је брої. — Ко хоће да се о томе увери, нека огледа, може ли казати (док црту по црту неизброїи) колико има црта на пример у ової врсти:

Из овога се іасно види, да је заиста іош незгодније писати броїеве оваким цртама, него и писменима. Али, ако се ми добро размислимо, ми ћемо наћи, да је овде сва незгода у томе, што су ове црте іеднаке и што се (баш с тога) за сваки брої мора уписати онолико црта, колико пута у ком броїу по іедан има; а кад би се за сваки брої узео другоїачниї знак: онда би се сваки брої могао зачас написати, а тако и одієданпут прочитати.

Да је ово истина, о томе неможе бити никакве сумње, и сваки се може одма уверити, ако почне писати сваки брої другоїачниїм знаком: іедним знаком одчаса ће га написати; а и (тако написан) одчаса прочитати.

Но у томе долази опет друга іедна незгода, а то та: што броїева има толико, да им нема країа, а ми неби могли измислити и запамтити ни неколико стотина различних знакова, а камо ли толико чудо, што би нам требало, кад би за сваки брої особити знак градили.

Мудри људи и томе се довиїу. — Они опазе, најпре, да ми неким одређеним редом броїимо, а после стану добро мотрити, како је таї ред скроїен, и онда пронађу: како ми — пошто наброїимо десет па почнемо даље броїити — управо после десет ништа више ново неказуїемо, него се само повраћамо на оних првих десет броїева и из њих састављамо све остале броїеве.

Тако после десет ми кажемо:

једанајест	а	то	ће	рећи *)	један	на	десет	сви већ напред познати.
дванајест	„	„	„	„	два	„	„	
тринајест	„	„	„	„	три	„	„	
четрнајест	„	„	„	„	четири	„	„	
петнајест	„	„	„	„	пет	„	„	
шеснајест	„	„	„	„	шест	„	„	
седамнајест	„	„	„	„	седам	„	„	
осамнајест	„	„	„	„	осам	„	„	
деветнајест	„	„	„	„	девет	„	„	
двајест или					два	—	десет	

После тога, ми се опет повраћамо на оних првих десет бројева, па их додајемо на два—десет, као што смо их и горе додавали на прво (или ти једно) десет.

Тако после двадесет кажемо: двадесет и један, двадесет и два, и тако даље, док ненабројимо:

тријест или ти три—десет.

Исто тако после додајемо:

Од тридесет	до	четрдесет	(четири	—	десет)
„ четрдесет	„	педесет	(пет	—	десет)
„ педесет	„	шесет	(шест	—	десет)
„ шесет	„	седамдесет	(седам	—	десет)
„ седамдесет	„	осамдесет	(осам	—	десет)
„ осамдесет	„	деведесет	(девет	—	десет)
„ деведесет	„	десет-десет,			

које је краће названо:

сто или стотина.

После сто каже се: сто и један; сто и два, сто и три, сто и четири, сто и десет, сто и једанајест, сто и седамнајест, сто двадесет и три, сто седамдесет и осам и тако даље док не набројимо:

Двеста или ти две стотине.

*) Као што се у старо доба и говорило.

Исто тако даље додајемо:

Од двеста	до	три	стотине
„ триста	„	четири	стотине
„ четири стотине	„	пет	стотина
„ пет стотина	„	шест	стотина
„ шест стотина	„	седам	стотина
„ седам стотина	„	осам	стотина
„ осам стотина	„	девет	стотина
„ девет стотина	„	десет	— стотина

које је последње краће названо:

и љ а д а.

На и љ а д у додајемо опет: један, два, три и, т. д. док ненабројимо: и љ а д у - и љ а д а, које је краће названо:

м и л и ј у н.

Од милијуна иде се све тако даље, докле год хоћемо да бројимо.

И тако, као што видимо, ми после десет, у целом даљем реду бројања, заиста, ништа више ново неказујемо, него се само на оних првих десет бројева повраћамо, и из њих све друге бројеве састављамо, називајући гдекоје састављене бројеве (да нам је краће и zgodније) новим именом.

А то, шта друго значи? — него: да у целом нашем бројању и нема више правих или ти с а м о с т а в н и х бројева, до ових десет: један, два, три, четири, пет, шест, седам, осам, девет, и десет.

Кад књижевници овако дознаду да нема више од десет самоставних бројева, онда њима падне на ум, да начине само десет знакова, за тих десет бројева, па да огледају неће ли се моћи после, са тих десет знакова писати и сви састављени бројеви, као што се само из десет бројева и састављају.

Они тако и учине. И то: наши стари узму за бележење бројева слова; и да би се знало кад она означавају бројеве а не гласове, узму уз њих још неке знаке; Римљани узму резотипе илти црте; а Арапи сасвим друге знаке.

Ваља нам овде на ум узети: кад се тако број, једним знаком, обележи, онда се тај знак зове: бројка а не слово, зато што се њиме означава број а не глас. И то: они знаци, којима су наши стари бележили бројеве, зову се данас црквенске бројке, с тога што се они данас само још у црквеним књигама пишу. Знаци, којима су Римљани бележили бројеве, зову се, по њима, римске бројке; — и они се данас ретко пишу; а знаци, којима су Арапи бројеве означили, зову се арапске бројке; — и њима данас сав просвећтен свет бројеве пише.

Ево какве су те бројке од све три руке, што их начинише за оних десет самоставних бројева:

	Црквенске	Римске	Арапске
За један	ā . . .	I . . .	1
„ два	ḅ . . .	II . . .	2
„ три	ḡ . . .	III . . .	3
„ четири	ḏ . . .	IV . . .	4
„ пет	ē . . .	V . . .	5
„ шест	ḥ . . .	VI . . .	6
„ седам	z̄ . . .	VII . . .	7
„ осам	h̄ . . .	VIII . . .	8
„ девет	ḫ̄ . . .	IX . . .	9
„ десет	ī . . .	X . . .	0

Пошто овако књижевници начине десет бројка за десет самоставних бројева, они онда окрепу сву бригу на то: како ће са тих десет знакова да пишу и све састављене бројеве?

Да би томе уватили каквога реда, они стану добро мотрити: како се бројеви састављају.

Мотрећи на то, они опазе: да се бројеви састављају све на неке купе.

Тако првих десет самоставних бројева узимају се у бројању сви скупа као нешто једно, то јест као једна купа.

На ту прву купу (коју су назвали и именом „десетина“) додају се после, опет с почетка, они самоставни бројеви, док се ненапуни две оваке купе или две десетине. После иде редом тако даље, док се ненакупи десет оваких купа или десет десетина.

А кад се накупи десет оваких десетних купа, онда се и оне све скупа узимају као нешто једно и тако бива нова купа, која се зове: „стотина.“

Десет оваких стотних купа састављају опет нову купу, која се зове: „иљада.“

И тако, узимајући све десет мањих купа у једну већу (негде с новим именом, а негде и без тога) ово се састављање бројева у купе продужује без краја даље.

Сад, наши стари и Римљани, кад виде да се бројеви састављају овако на купе (па још неке и с новим именом), они помисле да и те купе ваља узети као неке самоставне бројеве, те и њих означавати онако особитим знацима.

Према томе мишљењу, наши стари и поставе правило: да се особитим бројкама бележе не само првих девет самоставних бројева, што несастављају ниједну пуну купу, него и све бројне купе, почињући од десет или две десетине па на више, колико се год купа у бројању састави; а само они састављени бројеви, што између купа падају, да се напишу особитим знацима, него састављеним бројкама из бројака за самоставне бројеве и бројака за купе.

У главноме и Римљани су се држали овога правила; само што они нису, као наши стари, баш за сваку купу градили сасвим нов знак, него су за неке скрпљали бројке и из оних знакова које су већ (за друге бројеве) имали.

Ево како су наши стари и Римљани писали бројкама купе, а како оне састављене бројеве, што између купа падају:

Н а ш и с т а р и		Р и м љ а н и	
овако:		овако:	
д е с е т	ĭ (прва десетна купа)	X (прва десетна купа)	
једанаест	āī	XI	
дванаест	βī	XII	
тринаест	γī	XIII	
четрнаест	δī	XIV	
петнаест	εī	XV	
шеснаест	ςī	XVI	
седамнаест	ζī	XVII	
осамнаест	ηī	XVIII	
деветнаест	θī	XIX	
	(састављени бројеви између купа)		(састављени бројеви између купа)
д в а д е с е т	ķ (друга дес. куп.)	XX (друга дес. куп.)	
двадесет и један	ķā	XXI	
двадесет и два	ķβ	XXII	
двадесет и три	ķγ	XXIII	
двадес. и четири	ķδ	XIV	
двадесет и пет	ķε	XXV	
двадесет и шест	ķς	XXVI	
двадесет и седам	ķζ	XXVII	
двадесет и осам	ķη	XXVIII	
двадесет и девет	ķθ	XXIX	
	(састављени бројеви између купа)		(састављени бројеви између купа)

тридесет	л		XXX	
и т. д.				
четрдесет	м		XL	
педесет	н		L	
шесет	к		LX	
седамдесет	д		LXX	
осамдесет	п		LXXX	
деведесет	ч	(остале десетне купе)	XC	(остале десетне купе)
сто	р		C	
две стотине	с	(стотне купе)	CC	(стотне купе)
три стотине	т		CCC	

и тако даље.

Овако би ми могли продужавати још и даље, али нама то није нужно. Ко хоће да види, како су и даље наши стари и Римљани писали бројне купе, тај ће наћи на крају овога буквара таблицу њиних бројака, до бројке за купу: десет иљада. А нама је и ово доста, па да видимо: ваља ли тај начин, којим су наши стари и Римљани писали бројеве?

Ваља само помислити, да се и бројних куна, као год и осталих бројева, може дотле састављати и набрајати, да им никад краја nebude. — А кад је то тако, онда је близу памети и то: да ми неби могли ни за бројне купе (као ни за остале бројеве) толико чудо знакова измислити и запамтити. —

И тако, ми би по овом начину, могли бројкама писати бројеве само донекле, то јест: донде, докле би умели измишљати и могли памтити нове знаке — а не даље. — А то ће на кратко рећи: да наши стари и Римљани нису погодили начин како би се могли писати сви бројеви само са неколико бројака.

У томе су Арапи били срећнији од њих. — И они су опазили како се бројеви састављају на купе; али они нектену писати бројне купе особитим бројкама, него стану боље мотрити: како ми изговарамо састављене бројеве? и кад их изговарамо: како се у њима ређају оне купе једна за другом, а како долазе они други бројеви, што несастављају ниједну пуну купу? — Па отуда пронађу сасвим поуздан начин, по коме се заиста, само са десет знакова или бројака, могу написати сви бројеви на свету — ма их колико било.

Да промотримо тако и ми неколико састављених бројева, те да огледамо да пронађемо с а м и тај начин, по коме се могу сви бројеви написати само са десет бројака!

Да неидемо даље од иљада, по да узмемо на пример ове бројеве:

девет иљада	седам	стотина	девет(т)-десет	и	девет
	осам	стотина	седам-десет	и	осам
пет иљада	четири	стотине	шес(т)-десет	и	седам
седам иљада	шест	стотина	пе(т)-десет	и	шест
	три	стотин.	чет(и)р(и)-дес.	и	пет
четири иљад.	две	стотин.	три-десет	и	четир.
шест иљада	осам	стотина	осам-десет	и	три
осам иљада	пет	стотина	два-десет	и	два
седам иљада	три	стотине	два-десет	и	један.

Сви ови бројеви написани су овде оним истим редом како их и изговарамо; па да погледамо сад, шта у њима видимо?

Ако их погледамо с лева на десно, ми ћемо видети: да ми у сваком овом састављеном броју најпре споменемо највеће купе, које се у њему налазе, а још пре него што те купе и изговоримо, ми већ кажемо неким бројем, колико их има.

За тим исказујемо таким истим начином и све остале ниже купе, редом, до десетина; а кад изговоримо и десетне купе, онда исказемо најпосле још и самоставне бројеве, који нечине ниједну пуну купу.

Прегледамо ли ове бројеве с десна на лево, ми ћемо видети: како на прво место од десне руке, падају све сами самоставни бројеви, који значе онолико пута по један или онолико јединица, колико се којим од њих на том месту изговара; зато ћемо ми унапредак ради лакшег разумевања, звати то прво место: место јединица. На друго место (левој руци идући), као што видимо, падају све саме десетне купе и, бројеви, што уз њих с леве стране стоје (макар што су они исти који и на месту јединица), неказују колико има јединица, него колико је десетина. — На треће место долазе све саме стотне купе и, бројеви, што уз њих с леве стране стоје, опет су они исти, који и на месту јединица и на месту десетина, али неказују ни јединице ни десетине, него стотине. — На четвртом месту видимо све саме иљадне купе и, бројеви, који уз њих с леве стране стоје, казују иљаде. —

Ни најмање неомишљајући се, ми можемо сад без икакве штете да задржимо у овима бројевима (што су горе исписани) само она имена купа, онако како су написана, а све остале бројеве одмах да заменимо њиховим бројкама. И онда ћемо имати те бројеве написане овако:

9	иљада	7	стотина	9—десет	и	9
		8	стотина	7—десет	и	8
5	иљада	4	стотине	6—десет	и	7
7	иљада	6	стотина	5—десет	и	6
		3	стотине	4—десет	и	5
4	иљаде	2	стотине	3—десет	и	4
6	иљада	8	стотина	8—десет	и	3
8	иљада	5	стотина	2—десет	и	2
7	иљада	3	стотине	2—десет	и	1

Но ако ми овде узмемо на ум оно, што смо горе малочас видели, то јест: да се већ и по са-

мим местима може знати, које су нам јединице, а које? и какве? купе: онда нама није нужно ни уз бројеве, који казују купе, да пишемо она имена купа, као год што ни уз бројеве за јединице, неиментујемо да су то јединице.

И тако, ми можемо од сад у писању састављених бројева, слободно, сасвим да изоставимо она имена купа, па на њина места одмах да уписујемо само бројке за бројеве, који дођу уз купе те казују колико којих има; а тако и на месту за јединице да уписујемо бројке за оне бројеве, који на то место дођу. —

Ако тако и у овима горе бројевима изоставимо она имена купа, па испишемо само оне бројке (што су уз њих) једну до друге: онда ћемо те бројеве имати чисто бројкама написане овако:

$$\begin{array}{r} 9799 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 878 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 5467 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 7656 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 345 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 4234 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 6883 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 8522 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 7321 \\ \hline \end{array}$$

Ето тако би написали бројкама оне бројеве што бесмо најпре словима написали.

А кад би те бројеве ко други написао, па би нам дао да му их прочитамо, — како би их ми прочитали? —

Ми би то учинили овако: У сваком броју додирнули би прстом бројку, што стоји на првом месту од десне руке, па би казали: „ово су јединице;“ онда би прешли на друго место (идући левој руци), па би казали: „ово су десетине;“ он-

да би се преместили на треће место, па би казали: „ово су стотине;“ онда на четврто место, па казали: „ово су иљаде.“ И то би попамтили што смо за коју бројку казали; па би онда почели у сваком броју (с лева на десно) изговарати редом за сваку бројку њен број и уз њега име оне купе коју смо на коме месту споменули, док недођемо до места, где су јединице, — а на том месту изговорили би само број за бројку, која се ту нађе.

Да узмемо на пример да прочитамо овај број: 9899

Ми ћемо најпре испод бројака, што су у њему, почињући од десна па на лево, казати овако:

9	7	9	9
иљаде	стотине	десетине	јединице

па ћемо онда изговорити цео број, почињући с лева на десно, овако:

9	7	9	9
иљада	стотина	десет, и	

и тако смо тај број прочитали.

Овако исто можемо прочитати и ове бројеве:

2 3
—
6 9 7
—
8, 3 4 5 и т. д

А како смо ове догде бројеве написали и прочитали, тако можемо написати бројкама (па после и прочитати) и ове састављене бројеве:

иљаду сто једанајест

иљаду сто дванајест и тако даље; —

само нам овде ваља знати, да ове бројеве треба

тако разумети и на уму имати, као кад би их исказали (како управо и јесте) овако:

једна иљада једна стотина једна десетина и једна
јединица
једна иљада једна стотина једна десетина и две
јединице;

а ово се може написати бројкама овако:

1111

1112

Из ове овде прилике ми сад видимо, да самоставни број десет, како се почне као купа са другим самоставним бројевима састављати, тако већ и из друштва самоставних бројева изилази, па долази у писању на друго место, од леве руке. С тога нама није нужно ни њега да означавамо особитим знаком, кад се са другим самоставним бројевима саставља; јер га тада можемо на месту за десетине, обележити бројком: 1, као што смо горе (загледај страну 124.) и за два—десет уписивали бројку: 2, за три—десет бројку: 3 и тако даље.

Но како видимо: осим десетних купа кад су без самоставних бројева — ми све друге бројеве, догде, написасмо само са девет знакова илити бројака; — па да л' би могли тако написати и све остале бројеве?

Ако промотримо мало повише састављених бројева него што смо догде бројкама написали, и то, промотримо их по реду како за једну по једну јединицу на ниже иду или се за једну по једну јединицу на више пењу, — ми ћемо наићи на много састављених бројева, који се у нечему разликују од ових што их догде бројкама написасмо. — А у чему се разликују, познаћемо одмах како испишемо и једне и друге словима, онако, како их изговарамо; — само ваља да их наместимо једно испод другог тако, да им једнака места сасвим једно под другим дођу.

Ево, на прилику, од састављених бројева, по један онакав, какве смо напред имали, и по један нов, који се од њих разликује; на пример да кажемо:

три иљаде седам стотина два—десет и један
три иљаде седам стотина и два—десет

или:

осам иљада пет стотина и два—десет и два
осам иљада пет стотина и два

или:

шест иљада осам стотина осам—десет и три
шест иљада осам—десет и три

или:

четири иљаде две стотине три—десет и четири
четири иљаде и четири

или:

три иљаде седам стотина два—десет и један
три иљаде и два—десет

или:

осам иљада пет стотина два—десет и два
осам иљада и пет стотина

или:

пет иљада четири стотине шес—десет и седам
пет иљада.

Погледамо ли сад свака два од ових бројева један према другом, — ми ћемо одмах опазити, да се они разликују једно од другог у томе, што у једном, после највећих купа (које се и прве спомињу), долазе по реду и сва друга места, која у састављеним бројевима могу доћи, то јест: свако је место испуњено неким самоставним бројем, у место кога се може одмах уписати његова бројка; а у другом (броју) нека се места спомињу, а неких никако нема, — то јест: за нека има самоставан број у место кога се може уписати његова бројка, а за друга нема никаквог броја.

И тако, кад би ми узели ове бројеве бројкама да напишемо, ми би могли у њима да испунимо бројкама (из оних девет бројака) само она места, за која долази који самоставан број, а она, за која недолази никакав број, морала би нам остати празна или ти ш т у р а.

Тако на пример у овом последњем броју: пет и љ а д а, може се испунити само место и љ а д а бројком: 5, а сва нижа места то јест: и место стотина, и место десетина, и место јединица — остаће празна или ти ш т у р а, јер у броју: пет и љ а д а, ни за једно одо-тих места, нема каквог самоставног броја, у место кога би се написала његова бројка.

Ал ако ми у овом броју: пет и љ а д а ничим необележимо она ш т у р а места, већ само за и љ а д е напишемо (бројку п е т) овако:

5

то ми немамо по чему познати да ту има и ш т у р и х места, па тако ни ова бројка (5) овако сама написана, неће нам значити: пет и љ а д а, него само: пет јединица. Јер да би нам та бројка значила и љ а д е, треба као што знамо, да она стоји на четвртом месту (левој руци идући) а до ње од десне руке да има још три места обележена. А овако — како је горе написано — нити има више од једног свега места, нити има каквог год знака, који би после бројке: 5 означавао да има још и три штура места, па да се зна да је бројка: 5 на четвртом месту, где би значила и љ а д е. —

С тога ми морамо осим оних девет бројака, којима (у састављеним бројевима) означавамо пуна места, узети још један знак, који сам за себе ништа да незначити, но само да се њиме означавају ш т у р а места у састављеним бројевима.

Тако и Арапи нађу да ваља учинити. — Но у исти мах њима дође у памет и ово: Кад се број десет и остале десетне купе могу написати бројкама: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, и 9, — у састављеним бројевима, као што су н. п. ови: 111, 112, 121, 132, 16, 46 и т. д. где осим десетина има (на крају) још и јединица, — то се број десет и остале десетне купе могу написати истим бројкама и на истом месту, и онда, кад неби било оних јединица, него би њино место остало празно или иштиуро; јер се оно иштиуро место јединица може попунити иштиуром бројком као год и макоје друго иштиуро место. — С тога Арапи сасвим батале ону бројку што су најпре броју десет наменили били; али да неби заштура места нов знак градили, узму је опет међу бројке, тек не више да њоме означавају какав самоставан број, већ само да попуњавају иштура места у састављеним бројевима, и према томе назову је: иштурка. Она се пише, као што знамо, овако: 0.

Сад, са ових десет знакова: 0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, — ми можемо написати све бројеве на свету, само: ако у састављеним бројевима — на свако место, где се (било за купе или за јединице) чује или помишља *) какав самоставан број — ставимо његову бројку, а на оно место, где се нечује и непомисља никакав самоставан број, запишемо: 0 (иштурку).

Ето тако се могу писати бројеви само са десет знакова. —

А како ћемо прочитати бројеве, тако знацима написане?

*) Као н. п. кад се каже: „сто“ или: „иљада.“ Ово су имена купа и нечује се уз њих никакав самоставан број, али се помишља број: један, јер се разуме у првоме: једна стотина а у другом: једна иљада.

Кад хоћемо да прочитамо какав број који је написан бројкама из оних десет бројака, онда само ваља (на онај начин као што смо горе чинили) да прегледамо сва места у њему, те да извидимо шта које од њих значи, па на сваком месту да изговоримо број за ову бројку која се на њему налази, и поред њега да изустимо оно, што то место значи; а где су штурке, њих ваља ћутећи да пређемо.

Ево сад да напишемо бројкама, како ваља, неколико састављених бројева у којима има и штурих места.

Да узмемо на прилику ове бројеве:

п е т и љ а д а

п е т и љ а д а и д в е с т о т и н е

п е т и љ а д а и д е с е т

п е т и љ а д а и т р и.

У првом броју, као што видимо, пуно је само место иљада, а штуро је и место стотина и место десетина и место јединица.

У другом броју пуно је место иљада и место стотина, а место десетина и место јединица — штур а су.

У трећем броју, пуно је место иљада и место десетина, а место је стотина и место јединица штур о.

У четвртном броју, пуно је место иљада и место јединица, а штур о је место стотина и место десетина.

Сад, према томе како је које место у овим бројевима (кад их изговарамо) испуњено или штуро, — тако ћемо и ми у њима исписати: пуна места бројкама из оних девет бројака, где се

за коју њен број спомиње, а ш т у р а места штур-
кама — где се т. і. никакав број нечује. Тако:

први	број	написаћемо	овако	5000
други	"	"	"	5200
трећи	"	"	"	5010
четврти	"	"	"	5003

Но ово доведе ми научисмо: са десет бројака пи-
сати бројеве само до неколико иљада, и то: не да-
ље од девет иљада; али како ћемо са тих десет
бројака писати бројеве и даље, докле год хоћемо?

И то ћемо сад одмах научити. Да напишемо
бројкама, најпре, на пример ове бројеве:

<u>1 1 1 1</u>	<u>7 7 7 7</u>
<u>2 2 2 2</u>	<u>9 9 9 9</u>
<u>4 5 3 3</u>	<u>2 3 5 5</u>
<u>2 5 5 3</u>	<u>4 7 7 2</u>
<u>6 6 9 1</u>	<u>8 8 1 7</u>

Погледамо ли сад на прва два реда бројева, ми
ћемо спазити, како у њима на свима местима стоји
једна иста бројка, која се сама од себе разликује
тима, што на сваком другом месту, идући левој
руци, десет пута више значи, него што значи
на сваком другом месту, идући од леве руке дес-
ној. А ако добро промотримо и све остале бројеве,
ми ћемо и у њима наћи, да свака бројка десет
пута више значи на једном месту од леве руке,
него кад би се одатле само за једно место помак-
ла на десно.

Да ово још мало јасније кажемо! — Ми видимо
у овима горе бројевима, да свака бројка која стоји
на првом месту (од десне руке) значи толико пута
(само) по један, колико се њоме изговара; та
иста бројка, на другом месту, (идући левој руци)

значи већ десет пута онолико, колико значи на првом месту; на трећем месту, опет иста бројка значи десет пута онолико, колико значи на другом месту; а на четвртом — десет пута онолико, колико значи на трећем месту.

А је л' ово овако иде до четири места, то нама ништа несмета да тако продужимо и даље, па да кажемо: нека и свака бројка, коју би метули на пето место, значи десет пута више, него кад би она била на четвртом месту; на шестом месту, опет, нека значи десет пута више него на петом, и тако даље.

И тако кад би ми ономе првом броју (1111) дописали од леве руке још једну бројку: 1 — то би нам она на том петом месту значила десет пута више него што значи на четвртом месту, т. ј. значила би: десет и љада, а цео би нам тај број од пет места: **11,111**

значио: једанаест и љада, сто и једанаест.

Или на пример:

Овај број од пет места: **22,222**

значиће: двадесет и две и љаде, две стотине и двадесет и два.

Овај од шест места: **555,555**

значиће: пет стотина педесет и пет и љада, пет стотина и педесет и пет.

А овај од седам места: **6;793,429**

значиће: шест милијуна, седам стотина деведесет и три и љаде, четири стотине двадесет и девет.

Овај од осам места: **48;753,923**

значиће: четрес и осам милијуна, седам стотина педесет и три и љаде, девет стотина двадесет и три.

Овај од девет места: **960;205,320**

значиће: девет стотина шесет милијуна, двеста пет и љада, три стотине и двадесет.

Овај од десет места: 1,247;032,508
 значиће: иљаду двеста четрес и седам милијуна,
 тридесет и две иљаде, пет стотина и осам.

Овај од једанаест места: 30,140;815,000
 значиће: тридесет иљада сто четрдесет милијуна,
 осам стотина и петнаест иљада.

Овај од дванаест места: 700,000;000,000
 значиће: седам стотина иљада милијуна.

Овај од тринаест места: 1.984,576;320,004
 значиће: један билијун, девет стотина осамдесет
 и четири иљаде пет стотина седамдесет и шест
 милијуна, триста двадесет иљада и четири; и т. д.

Размислимо ли се сад добро о овоме што
 доведе рекосмо и видесмо, ми ћемо се уверити: да
 се овај начин писања бројева бројкама, тамап
 баш и слаже са оним редом којим бројне купе јед-
 на за другом иду, растећи све из десет мањих ку-
 па у једну већу. —

А кад ово знамо, ми сад можемо сваки број
 написати (ма колики он био), уписујући бројке
 за сваки број, којим се која купа казује, а где се
 која купа прескочи, па се преко реда друга мања
 спомиње, онде поунити штуркама сва места
 која се као штура (у изговарању броја) прескоче,
 — а тако штурком поунити и место јединица,
 ако их нема.

Узимајући овако, да свака бројка све де-
 сет пута више значи, помичући се за једно
 по једно место, на лево — ми можемо напи-
 сати такве грдне бројеве, какве неби могли ни па-
 мећу постићи ни речима исказати; јер већ и овај
 последњи (горе) толико је велики да га неби могао
 човек избројити и кад би живео сто иљада година,
 па да броји без престанка и дању и ноћу!!! . . .

З А Д А Т Ц И

ЗА ВЕЦБАЊЕ

у писању бројева бројкама:

деведесет и један; — сто; — двеста три; — педесет; — осам стотина десет; — тридесет; — девет стотина два; — двеста девет; — четири стотине; — десет; — педесет и осам; — седамдесет и седам; — иљаду и осамнајест; — осам иљада, двадесет и шест; — десет иљада и десет; — двадесет и пет иљада и седам; — деведесет иљада, сто и деведесет; — сто четири иљаде и шесет; — шест стотина иљада, четири стотине и један; — десет иљада и пет; — седамдесет и четири иљаде и десет; — једанајест иљада и двадесет; — тридесет иљада; — сто шест иљада и четири; — пет милиуна, шест стотина седамдесет и осам иљада, девет стотина и десет; — десет милиуна, девет стотина осамдесет иљада, седам стотина и пет; — сто један милиун, шест иљада и три; — сто двадесет милиуна, пет стотина иљада и тридесет; — један билиун; — седам билиуна, сто два милиуна, девет иљада и девет. —

П Р И М Е Р И

за вецбање у читању бројева.

25	91	51	35	42
124	432	315	370	408
111	321	250	128	333
3,032	3,010	1,011	3,001	1,150
1,111	1,009	7,174	3,692	8,090
52,080	30,140	19,104	20,250	33,003
30,033	51,860	654,321	501,010	401,001
1;374,324		14;070,077		809;000,002
50;301,101		230,000;000,000		1,000;000,000
70;000,065		320,233;560,798		1.000,000;000,000

РАДИ СТРАНАЦА.
ГЛАСОВИ СРПСКИХ СЛОВА
истумачени страним словима.

Српска слова	Ἑλληνικά	Hervat.	Česki	Polski	Magyar
А а а	α	a	a	a	á
Б б б	μπ	b	b	b	b
В в в	β	v	w	w	v
Г г г	γ	g	g	g	g
Д д д	ντ: ἔντιμος	d	d	d	d
Ђ ђ ђ	γκ: ἀνάγκη	dj	d'	—	gy
Е е е	ε	e	e	e	e
Ж ж ж	—	ž	ž	z	zs
З з з	ζ	z	z	z	z
И и и	η	i	i	i	i
Ј ј ј	— (ι: μιᾶ)	j	j	j	j
К к к	κ	k	k	k	k
Л л л	λ: λαός	l	l	—	l
Љ љ љ	— (λ: λιῆ)	lj	—	l: li	ly
М м м	μ	m	m	m	m
Н н н	ν: ναός	n	n	n	n
Њ њ њ	ν: νίκη	nj	ň	ñ	ny
О о о	ο	o	o	o	o
П п п	π	p	p	p	p
Р р р	ρ	r	r	r	r
С с с	σ	s	s	s	sz
Т т т	τ	t	t	t	t
Ђ ђ ђ	— (κ: κιά, κιο)	ć	t'	—	ty
У у у	ου	u	u	u	u
Ф ф ф	φ	f	f	f	f
Х х х	χ	h	ch	ch	h
Ц ц ц	τσ: ἔτσι	c	c	c	cz
Ч ч ч	—	č	č	cz	cs
Ц ц ц	— (δζ: Μεδζιτ)	dž	—	—	—
Ш ш ш	—	š	š	sz	s
Ъ ъ ъ*)	—	—	—	—	—

*) ъ нема никаког гласа; (загледај стр. 29).

ГЛАСОВИ СРПСКИХ СЛОВА

ИСТУМАЧЕНИ СТРАНИМ СЛОВИМА.

Српска слова	Deutsch	Italiano	Français	English
а	a	a	a	a: black
б	b	b	b	b
в	w	v	v	v
е	g	g: gara	g: gant	g: gold
д	d	d	d	d
ђ	—	—	—	—
е	e	e	e	e: bet
ж	—	—	j	s: osier
з	f: lesen	s: rosa	z	z: razor
и	i	i	i	ee
ј	i	j	ï: baïonnette	y: yes
к	k	c: caro	c: car	k
л	l	l	l	l
љ	—	gl: gli	ll: merveille	—
м	m	m	m	m
н	n	n	n	n
њ	—	gn	gn	—
о	o	o	o	o: note
п	p	p	p	p
р	r	r	r	r
с	ff	s: sono	s: son	s: so
т	t	t	t	t
ћ	tch: Kätchen	—	—	—
у	u	u	ou	oo
ф	f	f	f	f
х	ch	—	h: houppe	h: had
ц	č	z: zio	—	ts: hats off!
ч	tch	c: ciò	—	ch: child
џ	—	ge	dg: budget	j
ш	sch	sc: esce	ch: cher	sh
ѝ*)	—	—	—	—

*) Загледај звездицу на страни 135.

ТАБЛИЦА БРОЈАКА

за бројеве до десет иљада.

Б Р О Ј Е В И како их изговарамо	Б Р О Ј Е		
	Црквен.	Римске	Арапске
један	ѿ	I	1
два	ѿв	II	2
три	ѿр	III	3
четири	ѿд	IV	4
пет	ѿе	V	5
шест	ѿш	VI	6
седам	ѿз	VII	7
осам	ѿн	VIII	8
девет	ѿр	IX	9
десет	ѿд	X	10
једанајест	ѿдј	XI	11
дванајест	ѿдв	XII	12
тринајест	ѿдр	XIII	13
четрнајест	ѿдј	XIV	14
петнајест	ѿде	XV	15
шеснајест	ѿдш	XVI	16
седамнајест	ѿдз	XVII	17
осамнајест	ѿдн	XVIII	18
деветнајест	ѿдр	XIX	19
двадесет	ѿдк	XX	20
тридесет	ѿдл	XXX	30
четрдесет	ѿдм	XL	40
педесет	ѿдн	L	50
шесет	ѿдш	LX	60
седамдесет	ѿдш	LXX	70
осамдесет	ѿдш	LXXX	80
деведесет	ѿдш	XC	90
сто	ѿдс	C	100

Б Р О І Е В И како их изговарамо	Б Р О І Е Црквен.	Римске	Б Е Арапске
две стотине	Ѣ	CC	200
три стотине	Ѥ	CCC	300
четири стотине	Ѧ	CD	400
пет стотина	Ѧ	D	500
шест стотина	Ѧ	DC	600
седам стотина	Ѧ	DCC	700
осам стотина	Ѧ	DCCC	800
девет стотина	Ѧ	CM	900
иљада	Ѧ	M	1000
две иљаде	Ѧ	II	2000
три иљаде	Ѧ	III	3000
четири иљаде	Ѧ	IV	4000
пет иљада	Ѧ	V	5000
шест иљада	Ѧ	VI	6000
седам иљада	Ѧ	VII	7000
осам иљада	Ѧ	VIII	8000
девет иљада	Ѧ	IX	9000
десет иљада	Ѧ	X	10,000

БИБЛИОТЕКА
НАУЧНО-ИСТРАЖИВАЧКА

R19 Sr II 428. 1

Цена је у Србији 4. гр. чарш. у Аустрији 50 новч.
Могу се добити у чаршии: код. гг. Николе Сте-
фановића браће А. Ђорђевића тргов. и Велимира
Валожина књигопродавца.